

Tidsskrift for Søvæsen

Nr. 1 · 2010 · 181. årgang

UDGIVET AF SØE-LIEUTENANT-SELSKABET

TIDSSKRIFT FOR SØVÆSEN

2010/1 * 181. årgang

Redaktion: Hans Christian Bjerg

INDHOLD

Meddelelser fra redaktionen 1

Artikler

Winston Churchill: The Second World War
Af S. Kieler 2

Marinens Bibliotek

Erhvervelser januar/februar 2009 55

Marinehistoriske portrætter 5

Søofficeren Søren Ludvig Tuxen
af Mikael Kristian Hansen 65

Sømilitære kurioser

Dansk skibsmodel fra omkring 1600 i Skotland
Af Hans Christian Bjerg 71

Annoncer 76

Redaktionen sluttet 15. marts 2010
Forside: Dansk skibsmodel fra omkring 1600 i Skotland
(Courtesy: National Museums Scotland)

MEDDELELSE FRA REDAKTIONEN 2010/1

Hermed bydes velkommen til Tidsskrift for Søværns 181. årgang. Som det ser ud i øjeblikket, vil denne årgang, ligesom den foregående, kun komme til at indeholde 5 numre. Heldigvis er der fortsat tilgang af interessant stof til redaktionen, så det er økonomien og ikke interessen, der er hæmmende på antallet af numre i denne årgang. Et symptom på dette forhold er – som den opmærksomme læser vil bemærke – at den traditionelle bagside i dette nummer har et ændret udseende. Tidsskriftet har desværre mistet en annonce fra det firma, som snart i en del år har sørget for vores bagside. Ved flere lejligheder har såvel selskabets bestyrelse som redaktionen gjort opmærksom på, at det vil være nødvendigt med tilgang af nye og flere annoncører, hvis tidsskriftet fortsat skal kunne udgives i den nuværende form. Hermed endnu en opfordring til selskabets medlemmer og tidsskriftets læsere i øvrigt.

Forskellige forhold bevirkede, at det af selskabet annoncerede foredragsprogram – som det f.eks. var gengivet i tidsskriftets nr. 5/2009 – ikke helt kunne overholdes. Kraftigt snefald medførte aflysning af mødet den 2. februar 2010 om Kina som stormagt. Dette møde gennemførtes i stedet den 18. marts. Dette trådte så til gengæld i stedet for et planlagt møde med en højtstående NATO-officer i uge 10. Dette besøg måtte aflyses, hvilket bestyrelsen meget beklager.

Forsvarets Bibliotek er nu en kendsgerning, og det tidligere Marinens Biblioteks virke er nu en del af dette bibliotek. Dette får konsekvenser for Marinens Biblioteks faste rubrik i tidsskriftet. I de kommende numre bringer vi de kommenterede accessionslister fra Marinens Bibliotek, der nåede at blive udarbejdet i løbet af 2009. Men når disse er bragt, vil denne form for meddelelse og service for læserne ophøre. Der vil i stedet fra Forsvarets Bibliotek som sådan blive udsendt accessionslister digitalt. Redaktionen planlægger som erstatning at bringe en liste over bøger fra denne liste, som redaktionen mener vil være af interesse for dette tidsskrifts læsere, tillige med en liste over bøger, der indsendes til tidsskriftet til omtale eller anmeldelse.

Hans Christian Bjerg

WINSTON CHURCHILL: THE SECOND WORLD WAR

Uddrag og bemærkninger

Af kommandør S.S.v.F.Kieler

Efter gennemgangen af de tyske admiraler Erich Raeders og K. v. Dönitz' erindringer har redaktionen bedt kommandør Kieler om - på tilsvarende måde - at gennemgå Winston Churchills selvbiografiske og krigshistoriske værk "The Second World War; vol. I-VI", London 1948. Kommandørens gennemgang udgør en samlet synopsis til den 2. Verdenskrig med særligt henblik på søkrigen, men er tillige interessant som et personligt dokument ved at repræsentere forfatterens samlet vurdering og beskæftigelse med dette emne gennem mange års studier.

Churchills seks binds værk om 2. verdenskrig må nok siges at være uomgængelig læsning for alle, som ønsker virkelig indsigt i og forståelse af denne foreløbig sidste verdensomspændende storkrigs baggrund, opståen, udvikling og resultater og ikke mindst dens efterfølgende verdenspolitiske konsekvenser. Det er tillige spændende læsning på et formfuldendt engelsk sprog.

Bind I

I det første bind, som han meget betegnende kalder "The Gathering Storm", hæfter man sig især ved forfatterens besværlige men vedholdende anstrengelser for at vække det britiske folks øjne for den farlige udvikling i Europa og påpegnings af Storbritanniens og Frankrigs presserende behov for at forberede sig på krig. Men også de begrænsede og nedslående resultater af de allieredes første 8 måneders krigsførelse samt redegørelsen for en række af de mindre europæiske nationers uheldige skæbne er grundigt og ærligt beskrevet. Fremstillingen fuldstændiggøres ved de mange memoranda, som Churchill afgav, efter at han på ny fik politisk indflydelse i Parlamentet og ikke mindst efter krigsudbruddet med hans ansvar som Marineminister. Det gælder her de mange skrivelser og noter, Churchill sendte til sine ministerkolleger samt til First Sea Lord, admiral Pound, og Admiralitetets forskellige departementer, hvoraf afskrifter er gengivet i bindets tillæg.

Det første bind afsluttes meget sigende med det tyske storangreb på vestfronten den 10. maj 1940, som nødvendiggjorde de allieredes tilbaget-

rækning fra Norge og som medførte, at Premierminister Chamberlain trak sig og erstattedes af Churchill, nu som kombineret Stats- og Forsvarsminister for en national britisk samlingsregering. Som alle husker, var det Neville Chamberlain, som efter München-aftalerne med Hitler i 1938 fejlagtigt havde lovet sit folk "Peace in Our Time". Men det var også hans regering, der sammen med Frankrig, havde erklæret Tyskland krig efter Hitlers uprovokerede angreb på Polen den 1. september 1939. Chamberlain var - trods hans fejlbedømmelser - den udpræget ansvarlige og typiske, trofaste engelske statsmand, som Churchill, som marine-minister, tjente loyalt og støttede lige til det sidste.

På den maritime side var perioden præget af Churchills både defensive og offensive tanker. Defensivt var det især beskyttelsen af forsynings-skibsfarten og dens forsvar mod ubåds- og luftangreb og de nye minetyper. Offensivt var det planerne for operationerne "Catherine" (flådeoffensiv i Østersøen) og "Royal Navy" (minelægning på Rhinen) gengivet i henholdsvis appendix G og Q. Af forskellige årsager kom disse planer ikke til udførelse. Churchill var i den interne kappestrid mellem Royal Air Force og Royal Navy også en stærk fortaler for et selvstændigt Fleet Air Arm som et naturligt led i flådens ansvar og virkefelt (jf. appendix B). Det er et emne, som også i dag er aktuelt og kontroversielt i flere flådenationer.

I en rimelig kortfattet redegørelse for et så omfattende værk, er det ikke muligt at omtale alle de problemstillinger og tildragelser, som Churchills fyldige krigshistoriske værk om 2. verdenskrig indeholder. Forfatteren af dette indlæg har derfor ment at måtte indskrænke sig til at fremhæve en række områder, hvor Churchills både politiske og strategiske syn og anstrengelser har været væsentlige og måske afgørende for udfaldet. Hertil kommer lidt omtale af enkelte områder, som ikke forekommer så veldokumenterede i den øvrige, fyldige litteratur om denne omspændende og verdensafgørende krig.

Churchill lægger ikke skjul på sin tilfredshed med at have fået overdraget den øverste ledelse af Storbritannien og dets Imperium i nationens nødsituation og anfører, at det var uden skelen til personlig anseelse, men i en overbevisning om at kunne være det samlingspunkt, der bedst kunne mestre den opståede politiske krise og krigens udfordringer. Han fremhæver den dygtighed og den loyalitet, hvormed de udvalgte underordnede ledere fra de forskellige politiske partier og militæret støttede hans strategi og direktiver for overlevelseskampens førelse til den endelige sejr i 1945.

Bind II

Det andet bind handler om Frankrigs fald, Italiens indtræden i krigen og den fortsatte krigsførelse i 1940, herunder kampene i Østafrika og Nordafrika og i Middelhavet efter Italiens erobring af Albanien og dets senere angreb på Grækenland. Det var det afsnit af krigen, hvor Storbritannien og dets Imperium uden Frankrig fortsatte kampen mod de to europæiske diktatormagter, et afsnit som Churchill rammende kalder "Alone". Det var i denne periode Churchill traf flere vigtige afgørelser, der blev udslagsgivende for den videre krigsførelse.

To dage efter det tyske storangreb på vestfronten fløj Churchill til Paris for sit første af i alt fire møder med den franske regering og overkommando. Formålet var at blive orienteret om kampens udvikling, og det var her, han først erfarede om de tyske panserstyrkers gennembrud ved Ardennerne, og prøvede at formå den franske hær til at iværksætte en modoffensiv, som han kunne støtte med ekstra ti britiske jagerfly eskadriller, som det britiske krigskabinet i den givne situation var villig til at afse fra det hjemlige luftforsvar. Modangrebet udeblev og medførte en tysk omringning og afskæring af de fremskudte franske hærstyrker og den Britiske Ekspeditions Styrke, der var rykket Belgien og Holland til hjælp, hvilket som bekendt nødvendig gjorde en tilbagetrækning og søværts evakuering uden disse styrkers tunge materiel. Churchill havde forudset denne udvikling og havde i tide beordret det britiske Admiraltet til at forberede en sådan evakuering – ikke blot af britiske tropper – fra franske kanalthavne og kyststrækninger, ved den såkaldte operation "Dynamo". Denne berømte og stort set vellykkede operation muliggjorde, at over 300 tusind mand heriblandt tre britiske divisionschefer, generalerne, Brooke, Alexander og Montgomery, der havde udført tilbagetrækningen til kysten og periferiforsvaret ved Dunkirk under general Lord Gorts ledelse, kunne landsættes i England med ny erfaring om moderne landkrigsførelse, hvad der senere skulle føre til britisk ledede operationer og sejre på 2. verdenskrigs forskellige valpladser.

I denne alvorlige fase af kampene i Belgien og Nordfrankrig, hvor der tillige var stor udsigt til, at Mussolini ville indtræde i krigen på Hitlers side, sluttede Churchill et brev til den franske premierminister – her oversat til dansk - : "I mine øjne, hvis vi begge holder ud, kan vi endnu sikre os selv fra Danmarks og Polens skæbne. Vor mulighed herfor afhænger først og fremmest af vor enhed og derefter af vort mod og vor udholdenhed".

Frankrigs uafvendelige fald skabte problemer for den fortsatte allierede søkrigsførelse. Ved undertegningen af den fransk-britiske våbenalliance,

var det vedtaget, at ingen af parterne måtte indlede forhandlinger eller træffe selvstændige aftaler med fjenden. Da det alligevel trak op til en tysk-fransk våbenhvile, forlangte Churchill, at den franske flåde skulle søge britisk kontrolleret havn, inden en sådan våbenhvile kunne træde i kraft. Og da dette ikke skete i fornødent omfang, traf Churchill – i fuld samklang med det britiske krigskabinet – en markant og hård beslutning om at beordre Royal Navy til at neutralisere den franske flådes større enheder, hvad han har kaldt en "Greek Tragedy", med bombardementerne af de franske flådebaser i Oran og Dakar i Nordafrika. Begrundelsen for Churchills ordre var en klausul i aftalen om våbenstilstand mellem Tyskland og Frankrig, hvor sejrherren forlangte den franske flåde oplagt under tysk og italiensk kontrol med en dermed foreliggende mulighed for, at de franske krigsskibe kunne blive beslaglagt af Storbritanniens fjender, hvad der ville forrykke balancen til søs, ikke mindst i Middelhavet. Beslutningen skyldtes også Churchills mistillid til den nye franske Vichy regering under Marskal Pétain og dens nyudnævnte marine-minister, admiral Darlan, som tidligere havde erklæret, at den franske flåde i givet fald ville blive sejlet til Canada. Churchill har i bogen givet en interessant omtale af Darlan som flådechef og person samt af hans situation ved Frankrigs kapitulation i juni 1940 såvel som efter de allieredes landgang i Nordafrika i november 1942, hvor Darlan skiftede holdning til fordel for de allierede, for kort efter at blive myrdet af en af sine egne landsmænd.

Det vigtigste var utvivlsomt Churchills ufravigelige beslutning om at fortsætte krigen mod diktaturmagterne, trods nederlaget på fastlandet og Hitlers fredsfølere efter Frankrigs fald. Det var først og fremmest den vægt, der på Churchills tidlige foranledning blev lagt på at styrke det britiske luftforsvar, militært og moralsk, og som kulminerede med Royal Air Force sejr over det tyske "Luftwaffe" i "The Battle of Britain" under luftmarskal Dowdings fremragende ledelse i månederne juli, august og september 1940. Men det var også dispositionerne til at imødegå den forventede tyske søbårne invasion af de britiske øer, som tyskerne havde planlagt og forberedte efter sejren i Frankrig, den såkaldte operation "Seelöwe", som de imidlertid måtte opgive på grund af nederlaget i luften og den overlegne britiske flådes beredskab.

Det var også Churchill, der inspirerede til oprettelsen af et civilt værn og opfandt navnet "Home Guard". Man erindrer i denne sammenhæng Churchills tale i Parlamentet, der sluttede med ordene – her gengivet i forkortet form -: "We shall fight at sea and oceans, in the air, on the shore, in the fields and streets – We shall never surrender". I en senere tale tilføjede han: "Czechs, Poles, Norwegians, Dutch, Belgians have

joined their causes to our own". Det er her, man kunne have ønsket, at der også var blevet sagt "Danes".

En anden vigtig ting var briternes nedkæmpelse af de italienske militære styrker i Østafrika, som sikrede vestallieret kontrol over Rødehavet, Ægypten med Suez-kanalen og hele Mellemøsten under resten af 2. verdenskrig. Men også den Britiske Middelhavsflådes evne til at holde den italienske flåde i skak og sikre baserne Alexandria, Malta og Gibraltar på vestallieret hånd var vigtig, set i Churchills øjne, og det fik stor betydning under de senere allierede invasioner i Nordafrika og Italien.

Et andet betydningsfuldt tiltag i denne fase af krigen var Churchills uofficielle og personlige brevkontakt med USA's præsident Roosevelt med opfordringer til at støtte briternes kamp med materielt "hardware", herunder bl.a. med lån af 50 ældre amerikanske destroyere til sikring af konvojtrafikken over Atlanten. Kopi af denne korrespondance og andre af Churchill dikterede breve til udenlandske statsmænd er gengivet i værket.

Churchill undlod ikke at advare Roosevelt mod de farer, der truede USA, hvis også Storbritannien faldt. Men det var dog først efter "blitzen" på London, at opinionen i USA blev klar over, at Storbritannien ikke ville bukke under, og at der begyndte at komme tiltrængt våbenhjælp til England, herunder de 50 destroyere, som Churchill havde appelleret til Roosevelt om at låne. Det skete mod at USA overtog nogle af de britiske baser i Vestindien på langtidslejebasis for styrkelse af det militære forsvaret af dette område med dets oliekloder, hvad der også fik stor betydning efter USA's indtræden i krigen i december 1941. Det var Churchill magtpåliggende, at dette ikke blev opfattet som en studehandel men et tilbud om at forbedre det amerikanske forsvarsberedskab. Den amerikanske hjælp var utvivlsomt af stor betydning for briternes søkrigsførelse under "The Battle of the Atlantic", før der blev bygget tilstrækkeligt mange nye eskortefartøjer i de følgende år.

Det var karakteristisk for Churchill, at mens de fleste i sommermånederne 1940 var mest optaget af Storbritanniens hjemlige forsvarsproblemer, var han lige så optaget af hele Imperiets og "Commonwealth"-nationernes samlede forsvar i denne nye situation. Churchills indsigt i dette stammede dels fra hans erfaringer som ung officer fra kampe i Indien og Afrika, dels fra hans tid som marineminister under 1. verdenskrig. Churchill ønskede den hurtigst mulige koncentration i Egypten og Sudan af rådige tropestyrker fra Indien, Syd- og Vestafrika, Palæstina samt Australien og New Zealand, alt med henblik på offensiv krigsførelse

mod de italienske styrker i Somalia, Abessinien, Eritrea og ved grænsen mellem Libyen og Egypten. Her løb han ind i modstand fra den britiske øverstkommanderende i Mellemøsten, general Wavell, som først ønskede forstærkninger med tungt materiel i form af tanks, artilleri og flystyrker. Trods truslerne mod selve Storbritannien fik Churchill frigjort nogle af disse våbenarter til udsendelse til Egypten. Problemet var imidlertid transportvejen, idet Admiralitetet advarede mod at sende en konvoj med dette materiel gennem Middelhavet, hvor Italiens flåde og luftvåben ville kunne tilføje den store tab. Alternativet var vejen syd om Afrika, som ville forsinke forstærkningernes fremkomst med en måned.

I Churchills korrespondance med admiral Pound om en mere offensiv krigsførelse i Middelhavet erindrer man hans ord om, at "Warships are meant to go under fire". Og selvom de indledende kampe til søs under ledelse af admiral Cunningham i Alexandria og admiral Somerville i Gibraltar havde vist, at den italienske flåde, "Supermarina", viste sig tilbageholdende og trak sig tilbage, før det kom til afgørende søslag, var Admiralitetets bedømmelse af det italienske flyvevåbens, "Superaereo"s, effektivitet så stærk, at det trods Churchills pres, nægtede at sende store forstærkninger til Egypten gennem Middelhavet på dette stadi i krigen. Somervilles succesfuldt gennemførte transport af forstærkninger til Maltas forsvar med tropper, fly og forsyninger på Churchills insistensen vidner om den britiske premierministers strategiske udsyn og fasthed i sine krav til de kæmpende britiske styrker.

1940 sluttede med to større operationer, hvis iværksættelse efter længere overvejelser blev støttet af Churchill og det britiske krigskabinet. Den første var det mislykkede forsøg på at etablere et holdepunkt for de frie franske styrker under de Gaulle ved Dakar i fransk Marokko med en ekspedition støttet af den britiske flåde. Bombardementet og landgangsforsoget blev effektivt imødegået af franske Vichy styrker, men det lykkedes dog at etablere de frie franske styrker i Centralafrika, hvorfra de Gaulle kunne fortsætte sin modstand mod Vichy regimet og støtte den britiske krigsførelse.

Den anden operation var den britiske landoffensiv mod de talmæssigt overlegne italienske styrker i Cyrenaica, som resulterede i et italiensk tilbagemæk til Tripoli i Libyen. Denne britiske sejr medførte, at der kunne oprettes en fremskudt base i Benghazi i Nordafrika.

Storbritanniens forhold til både Vichy Frankrig og Spanien var præget af mistænksomhed og en frygt for en tysk/italiensk operation mod Gibraltar gennem disse to lande. Trods disse regerings officielle erklærede

neutralitet støttede de på flere måder aksemagternes krigsførelse både direkte og indirekte, hvilket først ophørte gradvist efter USA's indtræden i krigen. Hitler havde i efteråret 1940 arbejdet stærkt på at få Spanien til at gå med i krigen på aksemagternes side, men det afviste Franco, som også nægtede at støtte et tysk/italiensk angreb på Gibraltar fra spansk territorium. Churchill erkender, at man fra Storbritanniens side næppe kunne have modstået et sådant angreb, der kunne have haft svære konsekvenser for den fortsatte krigsførelse både i Middelhavet og Atlanten. Churchill havde i øvrigt ingen større sympati for Franco, hverken som person eller statsleder.

Da faren for en umiddelbar tysk invasion af Storbritannien syntes afværget i oktober, besluttede Churchill at sende sin personligt nære ven og minister for landkrigsførelsen, Anthony Eden, til Mellemøsten for at udrede de derværende politiske og militærstrategiske problemer med de øverste militære chefer på stedet. Det var først og fremmest opbyggelsen af et effektivt forsvar af flådebasen i Alexandria og af Suezkanalen. Men også bestræbelser på at få startet en offensiv krigsførelse mod de militære italienske styrker i området, et stærkt ønske fra det britiske krigskabinet.

Den første, som gik offensivt til værks, var admiral Cunningham med sit berømte, natlige hangarskibsangreb på den italienske flådebase i Taranto medio november, hvor tre italienske slagskibe og en svær krydser blev ødelagt, hvilket på blot en time ændrede den sømilitære balance til briternes fordel. Det medførte også, at den italienske flåde midlertidigt opgav brugen af denne vigtige, fremskudte flådebase. Churchill tøvede ikke med at sende admiral Cunningham sin lykønskning.

Der er ubekræftede efterkrigs-beretninger om, at Italiens aksepartner, Japan, af dette britiske vellykkede angreb lod sig inspirere til deres eget overraskelsesangreb på Pearl Harbor et år senere. Der hersker ingen tvivl om, at den japanske flåde opfattede dette angreb og dets resultater, som en ny effektiv form for søkrigsførelse, der senere kom til at præge søkrigen for begge de krigsførende parter.

Mussolinis angreb ultimo oktober på Grækenland fra Albanien, som var planlagt og iværksat uden Hitlers viden og sanktion, skabte straks nye problemer for Storbritannien, som tidligere havde lovet Grækenland militær støtte, hvis det blev angrebet. Churchill var straks parat til at sende en sådan støtte til Grækenland – demokratiets vugge – fra egne styrker i Mellemøsten. Det kunne dog foreløbig kun blive til nogle få bataljoner og flyeskadriller. Han så også straks den strategiske betydning af

med græsk støtte at få oprettet en mod Ægæerhavet fremskudt britisk flåde- og luftbase på Kreta. Den blev dog aldrig stærk nok til at modstå det senere tyske angreb på denne vigtige Middelhavsvø.

Efter Hitlers omend ikke opgivne, men dog udsatte, invasion af Storbritannien, blev de tyske land- og luftstyrker flyttet til Østeuropa, en strategisk bevægelse, som ikke forblev ukendt for Storbritannien, selv om formålet var uklart. I sine erindringer minder Churchill om Napoleons flytning østpå af sin "Grande Armée" efter opgivelsen af planerne og forberedelserne til en invasion af de britiske øer, en strategisk bevægelse som også til sidst endte med et totalt nederlag.

Det var allerede i oktober, at Hitler pålagde Overkommandoen at planlægge et lynangreb mod Sovjet Unionen det følgende forår. Denne plan – kaldt "Barbarossa" – krævede ingen væsentlig støtte fra den tyske flåde, som skulle fortsætte sin indsats mod Storbritannien og dets sø-tilførsler. Briternes advarsler til Stalin om et forestående tysk angreb blev afvist af denne med henvisning til den tysk/russiske venskabspagt af 1939.

Churchill var under hele krigen meget opmærksom på søkrigsførelsen, hvoraf Storbritanniens evne til at overleve og holde ud afhang. Tonnagetabene i det sidste halvår af 1940 nærmede sig de værste tab i 1917 efter tyskernes indførelse af den uindskrænkede ubådskrig. Og nu var skibsfarten ikke alene udsat for angreb fra overfladeskibe og ubåde, men også fra luftfartøjer. De nye skibstab medførte, at al trafik ud og ind fra Atlanten måtte foregå nord om Irland til britiske vest kysthavne. I bestræbelserne på at mestre denne kritiske situation fik Churchill oprettet et nyt kombineret flåde- og lufthovedkvarter i Liverpool, hvis hovedopgave var at organisere og styre konvoj- og eskortetjenesten og den hertil krævede flyindsats.

Om sejren i ørkenen kunne Churchill fortælle Parlamentet, at man havde taget over 100.000 fanger og det meste af deres tunge materiel mod egne relativt små tab. Ørkenkrigen var blevet suppleret med samtidige sejre i Eritrea og Abessinien, hvor italienerne var trængt ud, og hvor kejser Haile Selassie efter 5 års eksil og som den første af en række kongelige personer, der havde måttet flygte fra deres land, nu kunne vende tilbage. Churchill sendte straks sin lykønskning til generalerne Wavell og Wilson og luftmarskal Longmore, som havde planlagt og sikret disse sejre.

Churchills enorme korrespondance vedrørende krigsførelsen i denne kri-

tiske periode for Storbritannien og hele Imperiet er gengivet i dette binds appendix A. Det vigtigste var det brev han skrev til Roosevelt – efter dennes genvalg som USA's præsident –, hvor han redegjorde ikke alene for Storbritanniens behov for militært udstyr, men for hele verdenssituationen sammen med en opfordring til at gøre fælles sag i kampen mod diktaturstaterne. Dette brev var utvivlsomt med til at bryde USA's isolationisme, selvom landet først kom aktivt med i krigen efter det japanske angreb i december 1941.

Churchill slutter sin beretning om 1940 med at nævne sejren i "The Battle of Britain", men i det kommende år drejede det sig først og fremmest om at vinde "The Battle of the Atlantic".

Bind III

Det tredje bind omfatter udviklingen af krigen i 1941 til at blive en omfattende verdenskrig med tre hovedaktører på hver side, angriberne aksemagterne Tyskland, Italien og Japan, mod forsvarerne og de nu allierede Storbritannien, Sovjet Unionen og USA. Churchill kalder dette afsnit af sine erindringer: "The Grand Alliance".

Churchill starter med den lovende, om end kun midlertidige fremgang mod Italien i Afrika og Middelhavet og fortsætter med det tyske felttog mod Balkan for at hjælpe Mussolini, briternes forgæves forsøg på at hjælpe Grækenland, tilbagetog i Nordafrika, kamphandlingerne i Rusland og til søs, det japanske angreb på Pearl Harbor, USA's indtræden i krigen, sluttende med udformningen af de allieredes overordnede strategi, som blev udtrykt ved ordene: "Germany first".

De tyske luftangreb mod de britiske byer, havne og industrianlæg fortsatte i 1941, om end med mærkbar faldende styrke efter Hitlers angreb på Rusland i juni. Churchill lægger ikke skjul på de store både menneskelige og materielle tab disse luftangreb forårsagede, men fremhæver også den ukuelige ånd som civilbefolkningen viste selv i de byer, det var gået værst ud over. Udbygningen af luftforsvaret bl.a. med mere og mere effektive radarstationer, betød meget for rettidig varsling af indflyvninger over Storbritannien, således at såvel jagerflyforsvaret, luftværnsskytset som civilforsvaret ikke behøvede at være i højeste alarmberedskab i alle døgnets timer. Britiske luftangreb på tyske industrianlæg og militære mål begyndte nu også at gøre sig gældende.

Det var i første halvdel af 1941, at Storbritannien fik besøg af to specielle, om end meget forskellige udenlandske personer, der ønskede kon-

takt med Churchill. Den første var Roosevelts personlige rådgiver og ven Harry Hopkins, med hvem Churchill havde lange samtaler og diskussioner, som kom til at betyde meget for samhørigheden mellem Storbritannien og USA under resten af krigen. Den anden var det kendte nazi-koryfæ og personlige ven af Hitler, Rudolf Hess, som på eget initiativ var sprunget ud med faldskærm over Skotland og havde henvendt sig til de britiske myndigheder. Hans formål skal have været at overbevise Churchill om Hitlers store agtelse for den britiske folkerace og hans ønsker om fred med Storbritannien. Churchill modtog aldrig Hess, der tilbragte resten af krigen som krigsfange i britiske fængsler, indtil han af Nürnberg Domstolen i 1946 blev idømt livsvarigt fængsel i Berlin, hvor han begik selvmord. Churchill siger i sine erindringer, at han ikke var uden beundring for hans person og umulige mission og beklagede hans skæbne, da russerne nægtede hans benådning.

Krigen havde imidlertid skiftet fokus til Middelhavsområdet, hvor Italien havde lidt flere nederlag og tab og derfor bad om støtte fra aksepartneren Tyskland. I Nordafrika havde en australsk division primo februar erobret Benghazi, og britiske kampvogne havde drevet den italienske hær tilbage til Tripoli med store tab. I Østafrika var de italienske styrker overalt på tilbagetog med udsigt til total udsejelse. Under hele krigen holdt Churchill en nær kontakt med sin gode ven, general Smuts, fra Sydafrika, som delte hans holdning om at kæmpe, og kæmpe offensivt, hvor resurserne var til det. Indsatsen mod og nedkæmpelsen af de italienske styrker i Østafrika i løbet af 1941 skyldtes ikke mindst indsatsen af tropper fra Indien og Sydafrika. De derværende italienske flåde- og luftstyrker blev hurtigt nedkæmpet og sikrede livslinien gennem Rødehavet. Der blev også med støtte fra de Gaulles frie franske styrker lagt pres på de Vichy franske styrker i fransk Somaliland. Nedkæmpelsen og tilfangetagelsen af de italienske styrker i Østafrika oversteg i tal langt de store italienske tab i Libyen og kan siges at være blevet enden på det imperium Italien havde opbygget i Afrika gennem de sidste 75 år.

I Albanien var den italienske hær blevet drevet på tilbagetog af den græske hær. Og efter admiral Cunninghams tidligere vellykkede angreb på den italienske flåde i Taranto havde admiral Somerville udført et større flådebombardement af Genova og andre norditalienske havnebyer uden indgreb fra den italienske flåde. Det italienske luftvåben havde forgæves forsøgt at udslutte de britiske styrker på Malta, som jævnligt var blevet forstærket med fly fremført på hangarskibe fra Gibraltar.

Hitler var optaget af sine forberedelser til angrebet på Rusland, men han kunne dog sende en større styrke af tyske styrtbombefly til Sicilien,

hvorfra den tilføjede den britiske Middelhavsflåde nogle mærkbare tab. Hitler beordrede også admiral Dönitz til at sende nogle af sine ubåde fra Atlanten ind i Middelhavet. Og endelig sendte han den senere så berømte general Rommel til Libyen med nogle panserstyrker for at få genoprettet balancen dér. Den britiske Middelhavsflåde kunne dog stadig tilføje den italienske forsyningstransport til Tripolis nogle alvorlige tab med destroyere og ubåde stationeret på Malta. Med sin store historiske indsigt lagde Churchill under hele krigen stor vægt på Middelhavsområdet og Mellemøsten som en af Imperiets uundværlige livslinier.

Det store tilbageslag for Storbritannien startede, da Hitler indledte sit Balkan felttog med sigte på Grækenlands erobring. Stærke tyske hær- og luftstyrker var blevet koncentreret i Rumænien og Bulgarien med støtte fra Ungarn. Med den trussel, de kunne udgøre både mod Grækenland og Tyrkiet, besluttede Churchill og det britiske krigskabinet primo marts at sende Storbritanniens nye udenrigsminister, Eden, til forhandlinger med disse to landes regeringer og tilbyde britisk militær hjælp, hvis de skulde blive angrebet af Tyskland. Henset til den begrænsede hjælp Storbritannien umiddelbart kunne tilbyde, afslog Tyrkiet en sådan hjælp, og det lykkedes landet under resten af 2. verdenskrig at opretholde sin neutralitet i modsætning til under 1. verdenskrig, hvor Tyrkiet havde kæmpet på tysk side. Grækenland sagde ja til en sådan støtte om end med nogen betænkelighed, fordi landsætning af britiske styrker i græske havne på dette tidspunkt kunne provokere Hitler til et angreb på Grækenland. Eden søgte også – om end forgæves – at få Jugoslavien til at gribe ind i kampene i Albanien.

Den britiske støtte, som måtte ske på bekostning af de styrker, der havde besat Cyrenaica og var holdt rede til et angreb på de resterende italienske styrker i Libyen, udgjordes – udover nogle fly eskadriller – af en australsk og en newzealandsk division samt en britisk mekaniseret division og en polsk brigade, som blev overført til græske havne under beskyttelse af admiral Cunninghams flåde. Hitler forlangte indgreb mod disse transporter af den italienske flåde, og det førte til det berømte søslag ved Cap Matapan, hvor briterne beskadigede og jagede på flugt et italiensk slagskib, samt sænkede tre svære italienske krydsere og nogle destroyere uden nævneværdige egne tab.

Felttoget i Grækenland blev – trods standhaftigt forsvar mod overlegne styrker – som bekendt et nederlag med en kostbar evakuering af de overlevende tropper. Kreta blev invaderet af en tysk luftlandedivision, og også her måtte den britiske flåde træde til med en evakuering, som blev gennemført med følelige tab på grund af manglende tilstrækkelig luft-

støtte, i modsætning ved Dunkirk året tidligere. Det var efter disse evakueringer, at Cunningham forsvarede sin beslutning om at gennemføre dem til det yderste med ordene: "Det tager 3 år at bygge et nyt krigsskib, men det tager 300 år at opbygge en tradition". De tyske luftlandetropper havde også haft så store tab, at det senere fra tysk militær side blev opgivet at erobre Malta ved en luftlandeoperation.

Disse britiske tilbageslag medførte, at general Rommel med blandede tysk-italienske panserstyrker kunne generobre Cyrenaica i april 1941, hvor briterne måtte trække sig tilbage til en defensiv stilling på grænsen mellem Egypten og Libyen. Cunninghams flåde gjorde, hvad den kunne for at hindre og forsinke Rommels fremrykning ved angreb på søtransporterne fra Italien, bombardement af havnen i Tripoli, evakueringer fra Benghazi og forsyninger til Tobruk, men det var ikke nok til at stoppe denne nye offensiv fra aksemagternes side. Det stod nu klart for Churchill, at dette tilbagetog var en del af prisen for at støtte Grækenland, men han blev trøstet af Roosevelt, som mente, at det havde været det eneste rigtige at gøre, trods det nedslående udfald.

Mens der kæmpedes i Grækenland og Afrika udbrød der en revolte i Irak, hvor den tyskvenlige Rashid Ali kom til magten, og hvor Tyskland og Italien søgte at få oprettet en luftbase. Storbritannien havde en traktat af 1930 med Irak om visse militære og handelsmæssige faciliteter i landet. Churchill så straks faren for at olieforsyningerne fra Persergolfen kunne blive afskåret og krævede militære forstærkninger sendt til Irak af den øverstkommanderende i Indien, general Auchinleck, og general Wavell i Mellemøsten, dels for at sikre havnebyen Basra og dels for at indtage Bagdad og få genindsat en regering, der ville respektere traktaten. Det lykkedes også efter en del besvær. For at forebygge, at aksemagterne kunne etablere luftbaser i det Vichy kontrollerede Syrien, besluttede Churchill i samråd med krigskabinetet, at Wavell skulle besætte Syrien med støtte af de frie franske styrker under de Gaulle. Det førte til nogle svære kampe med Vichy loyale franske styrker, men det lykkedes efter tre ugers kamp, at få modstanderne til at kapitulere.

Efter Rommels angreb i ørkenen var Churchill stærkt opsat på at få iværksat en effektiv modoffensiv og beordrede Admiralitetet til at sende en konvoj med hurtige transportskibe lastet med kampvogne og fly ad den direkte rute gennem Middelhavet til Egypten, trods risikoen for store tab fra de tyske flystyrker på Sicilien. Det lykkedes med lidt held og kun tabet af et enkelt transportskib. Men det tog tid at klargøre disse forstærkninger efter deres ankomst til Alexandria. Churchill havde forventet hermed at kunne ændre magtbalancen i ørkenen til britisk fordel, men

en modoffensiv iværksat af Wavell, før de nye forstærkninger var klar, mødte så hård modstand fra Rommel, at situationen i ørkenen blev til en "stalemate", indtil Montgomery i 1942 fik overkommandoen over de britiske hærstyrker.

På grund af de seneste nederlag i Mellemøsten besluttede Churchill at udskifte general Wavell med general Auchinleck fra Indien og bytte plads med ham. Wavell tog denne beslutning med oprejst pande, og tilkendegav selv overfor Churchill, at det var tiden, hvor der skulle nye kræfter og øjne til ledelsen af styrkerne i hans hidtidige kommandoområde. Som senere fortalt af Churchills hustru, Clementine, var det i denne periode af krigen, hvor Winston var mest bitter og skuffet over de manglende resultater af den britiske krigsindsats.

Den største krigsmæssige begivenhed i Europa i 1941 var naturligvis Hitlers angreb på Sovjet Unionen den 22. juni. Angrebet var blevet forsinket fem uger af felttoget på Balkan og den britiske modstand dér, hvilket medvirkede til, at Tyskland, mod egen forventning, ikke formåede at afslutte dette felttog inden vinterens komme. Churchill fremhæver derfor den britiske indsats i Grækenland som et væsentligt bidrag til de allieredes endelige sejr i 2. verdenskrig.

Det tyske angreb skete som bekendt - helt uventet af Stalin - med overvældende panser- og luftstyrker langs grænsen fra Sortehavet i syd til Ishavet i nord. I syd støttet af Rumænien, Ungarn og Bulgarien, i nord med støtte fra Finland, som ønskede revanche mod Sovjet Unionen efter den tabte vinterkrig i 1939/40. Den tyske flåde skulle fortsat koncentrere sig om Storbritannien, og fik i Østersøen med finsk hjælp alene til opgave at spærre den russiske Østersøflåde inde i Leningrad.

Churchill gør i sine erindringer meget ud af, at han havde forudset Hitlers angreb på Sovjet Unionen, at han havde advaret Stalin herom, men også at han ville støtte russerne i den fortsatte kamp mod en fælles fjende til den endelige sejr.

Stalin forlangte straks, at Storbritannien skulle oprette en "second front" ved at erobre Nordfrankrig og Nordkalotten. Han havde ringe forståelse for Storbritanniens situation og muligheder, og beklagede sig jævnligt over, hvad han syntes var utilstrækkelig hjælp. Det var imidlertid allerede i juli, at Churchill - i forståelse med Roosevelt - foranledigede forstærkninger med fly og andet militært udstyr samt sparsomme britiske råvarer sejlt til nordrussiske havne.

Churchill lægger ikke skjul på vanskelighederne ved samarbejdet med russerne og nævner den mangel på anerkendelse af den britiske hjælpeindsats, der var. Det er i denne forbindelse rigtigt at nævne den store belastning, det var for den britiske orlogs- og handelsflåde, at opretholde konvojsejladsen gennem Ishavet under hele resten af krigen.

Churchill nævner også de vanskeligheder, der var mellem den polske eksilregering i London og de russiske myndigheder om grænsespørgsmålene i Polen. Forhandlingerne førte dog til frigivelse af de mange polske krigsfanger, som Sovjet Unionen havde taget under indrykningen i det østlige Polen i 1939.

Endelig siger Churchill i sine erindringer, at nok var Sovjet Unionens store indsats i bekæmpelsen af den tyske hær afgørende for de allieredes endelige sejr, men det første år efter russernes indtræder i krigen, var den nye alliance mere en byrde for end en hjælp til Storbritannien..

Søkrigsførelsen i 1941 var Storbritannien og dets Dominions ene om. Udover stigende tyske ubåds- og luftangreb var der modstanderens overfladeenheder. Chefen for den tyske flåde, admiral Raeder, ønskede den størst mulige indsats af flådens slagskibe og krydsere i handelskrigen. Efter tabet af lommeflagskibet *Admiral Graf Spee* ved Montevideo i december 1939, blev søsterskibet *Admiral Scheer* og de to slagkrydsere *Scharnhorst* og *Gneisenau* samt den svære krydser *Admiral Hipper* sendt ud i Atlanten via baseerne i Norge for at angribe de britiske konvojer, som nu også hver måtte beskyttes med eskorte af et slagskib.

De øgede skibstab og importen var ved at blive et stort problem for Storbritanniens overlevelse, hvorfor Churchill nedsatte en særlig kommission for at få overblik over situationen og prøve at løse problemerne. I sin egenskab af forsvarsminister udgav han et direktiv for "The Battle of the Atlantic", som vedrørte ikke alene det søkrigsmæssige, men også de interne arbejds-, forsynings- og transportmæssige forhold, herunder industriens, skibsværfternes og havnemyndighedernes problemer.

Meget af det negative i krigsførelsen på dette tidspunkt opvejedes af fremgang i anti-ubåds krigsførelsen, hvor tre af den tyske flådes dygtigste ubådschefer var blevet sænket i deres ubåde. Men også – og ikke mindst – den amerikanske "Låne- og Lejelov", som Roosevelt havde fået gennemført, sammen med nye aftaler med USA om samarbejdet til søs, hvis USA skulle blive krigsførende, var med til at lette situationen.

Churchill helliger et helt kapitel til kampen mod og sænkningen af det

nye tyske superslagskib *Bismarck*, der sammen med den nye svære krydser *Prinz Eugen* slap ud i Atlanten i maj måned for at angribe de britiske konvojer. Tabet af slagkrydseren *Hood*, den britiske flådes stolthed, og beskadigelsen af det nye slagskib *Prince of Wales* i søslaget syd for Island, fik Churchill til at give Admiralitetet en kort telefonisk ordre: "Sink *Bismarck*", hvad der lykkedes efter en større eftersøgning og koncentration af alle den britiske flådes styrker, som havde mulighed for at gribe ind. Denne skelsættende begivenhed er nøje beskrevet med kortskitser i Churchills erindringer. Sænkningen af *Bismarck* var skelsættende, fordi den tyske flådechef derefter opgav handelskrig i Atlanten med den tyske flådes større enheder, som derefter blev koncentreret i Nordnorge, for anvendelse mod de allierede konvojer til Nordrusland.

Det er siden blevet kendt, at Churchill efter kampen mod *Bismarck* ønskede nedsat en undersøgelses kommission om ledelsen af dette søslag, herunder specielt kontreadmiral Wake-Walkers kommandoføring, efter at han om bord i krydseren *Norfolk* som senior pludseligt var blevet den, der skulle lede den fortsatte kamp på stedet mod den tyske styrke, efter at *Hood* var blevet sænket og *Prince of Wales* måtte trække sig ud af kampen. Det modsatte chefen for "Home Fleet", admiral Tovey, sig på det bestemteste med henvisning til Wake-Walkers ansvar for, at den tyske styrke var blevet tidligt lokaliseret og skygget af hans krydserstyrke, hvorefter sagen blev henlagt.

I eftersommeren 1941 opstod der nye problemer for Churchill om krigsførelsen i Mellemøsten. Det var dels et forskelligt syn på strategien mellem de britiske "Chiefs of Staff" og Churchill på den ene side og den nyindsatte øverstkommanderende, general Auchinleck og hans rådgivere på den anden side. I forbindelse med kampene i Syrien og Irak havde Auchinleck ladet Cypern besætte af en britisk division, for at sikre øen mod en lignende skæbne som Kretas. Den trussel, mente man hjemme, var urealistisk efter tyskernes engagement i Rusland. Churchill ønskede den størst mulige koncentration og modoffensiv mod Rommel, som var blevet stoppet og havde forsyningsvanskeligheder. Auchinleck fastholdt, at han måtte udsætte en sådan offensiv, indtil han havde fået flere forstærkninger hjemmefra. Dette blev nødtvungent accepteret efter et personligt møde med Churchill i England.

Det andet problem opstod med den australske regering, som nu ønskede de australske tropper, som forsvarede Tobruk, trukket tilbage til Egypten. Et regeringsskifte i Australien, hvor Labour kom til magten, øgede dette pres på det britiske krigskabinet, som måtte gå med på dette, hvorpå de australske tropper for det meste blev evakueret ad søvejen og

erstattet af andre styrker. Tobruk var "en torn i øjet" på Rommel og blev derfor forsynet og forstærket ved hjælp af Cunninghams flåde, som led nogle tab herved. Churchill benytter omtalen af disse ting til at fremhæve de australske troppers hidtidige glimrende indsats i Grækenland, på Kreta og i Ørkenen.

Churchill var også uenig med sin stabschef for landkrigsførelsen, Sir John Dill, som frygtede en tysk invasion af de britiske øer og derfor ønskede hærstyrkerne koncentreret i England på bekostning af Mellemøsten. Churchill blev imidlertid støttet i sin opfattelse af den nu meget ringere invasionstrussel af stabscheferne for flåden og flyvevåbnet, og afviste meget utvetydigt Dills forslag. Churchill blev også på dette tidspunkt gennem Harry Hopkins præsenteret for amerikansk tvivl om værdien af det britiske engagement i Mellemøsten, men denne tvivl blev manet i jorden efter Churchills personlige møde med præsident Roosevelt om bord i krigsskibe, som hemmeligt mødtes i en øde bugt i New Foundland i august 1941. Dette møde førte som bekendt til den fælles erklæring kaldet "The Atlantic Charter", som fastlagde de væsentligste principper, de to regeringer ville følge i deres nationale politik, herunder den fuldstændige nedkæmpelse af Nazi-tyranniet og bestræbelserne for oprettelse af et internationalt organ for fremtidig verdensfred – med andre ord en forløber for det senere "United Nations Charter". I sit oplæg til Roosevelt om fælles principper havde Churchill lagt stor vægt på befolkningers selvbestemmelsesret og ordets frihed. Mødet med Roosevelt førte også til beslutninger om fælles materiel hjælp til Sovjet Unionen i dens "Store Fædrelandskrig".

Churchill førte derefter en større korrespondance med Stalin om krigsførelsen og om de britiske og amerikanske hjælpemuligheder. En detalje er værd at bemærke. Churchill forlangte af russerne, at de skulle sænke eller ødelægge deres Østersøflåde, som var spærret inde i Leningrad, hvis denne by skulle blive erobret af tyskerne. Med tanke på den franske Toulon flådes selvsenkning i 1942 og den tilsvarende danske flådes senkning i 1943, ser man hvilken vægt briterne tillagde, at Tyskland ikke fik forøget sit flådemateriel fra de besatte lande.

Et nyt problem opstod for Storbritannien i sommeren 1941. Tyskland havde en stærk mission i Persien, hvor der var mange sympatisører for aksemagterne. Opretholdelse af olieeksporten fra Persien var særdeles vigtig for de allierede. En besættelse af olieklenderne, hvorfra udvindingen i stort omfang varetoges af britiske og amerikanske firmaer, fandtes nødvendig, for at de ikke skulle falde i tysk hånd. Hertil kom, at både Storbritannien og USA gerne ville have en transportvej gennem Persien

til Sydrusland for militær hjælp til Stalin. Det lykkedes for general Wavell med britisk/indiske tropper at besætte olieklnderne og terminalerne i Persergolfen efter nogle kamphandlinger, som ikke udviklede sig til egentlig krig med Persien. Samtidig fik man ændret den persiske regering ved hjælp af Shahens søn med en regering, som var villig til at støtte de allieredes ønsker og eliminere den tyske indflydelse i Persien. Transporterne gennem Persien kom til at betyde meget for den store militære hjælp – især fra USA –, som blev ydet til Sovjet Unionen under hele resten af 2. verdenskrig.

Den længe forberedte britiske offensiv i Nordafrika blev indledt af Auchinleck medio november. Den blev kombineret med et udfald fra det belejrede Tobruk og gjorde god fremgang de første par dage, men blev herefter stoppet af en modoffensiv af Rommels panserstyrker. Det førte til hårde kampe med store tab af kampvogne og personel på begge sider, men det lykkedes derefter briterne at skabe kontakt med Tobruk styrken og i hvert fald midlertidigt at fordrive aksemagtstyrkerne fra Cyrenaica. Med sin militære baggrund som ung officer i netop denne verdensdel giver Churchill i sine erindringer en levende beskrivelse af dette store slags gang med tilhørende kortskitser. Han betegner udfaldet som en sejr og priser de britiske luft- og landstyrker, der også omfattede en australsk og en newzealandsk division, som for første gang syntes at have fået lige så godt greb på panserkrigsførelse som tyskerne.

Udfaldet af denne britiske offensiv må nok snarere betegnes som et "draw", fordi det ikke var lykkedes at fordrive aksemagterne fra Nordafrika. Churchill havde set frem til en erobring af Tripoli med en total nedkæmpelse af aksemagternes styrker og et efterfølgende pres på de franske Vichy styrker i Tunis, Algier og Marokko, tanker som senere stadig levede i ham. De britiske flådestyrker i Middelhavet havde i denne periode nogle svære tab, efter at en del tyske ubåde var blevet omdeployeret fra Atlanten til Middelhavet, og tyske luftstyrker fra Rusland var sendt til Sicilien for at støtte Rommels forsyninger fra Italien. Under et togt med flyforstærkninger til Malta blev det berømte britiske hangarskib, *Ark Royal*, sænket af en ubåd. Men også de italienske søtransporter til Libyen med brændstof forsyninger til aksemagternes motoriserede styrker led nogle alvorlige tab fra de britiske flåde- og luftstyrker, der opererede fra Malta.

1941 sluttede med det berømte japanske overraskelsesangreb på Pearl Harbor, hvor en stor del af den amerikanske Stillehavsflåde blev sat ud af spillet, og som øjeblikkelig medførte USA's krigserklæring ikke alene til Japan men også til Japans aksepartnere, Tyskland og Italien. USA's

indtræden i krigen på Storbritanniens og Sovjet Unionens side mod aksemagterne – noget som Churchill havde arbejdet stærkt på – øgede udsigten til en endelig sejr for de allierede, selvom det først var i løbet af 1942, at den amerikanske indsats kom til at gøre sig afgjort gældende og overbeviste neutrale nationer om, hvem der ville vinde krigen.

Ved årets udgang var det også lykkedes Sovjet Unionen at stoppe tyskerens fremstød både foran Moskva, det omringede Leningrad og ved Don floden i Sydrusland. Stalin erklærede ikke Japan krig, fordi man havde en tidligere aftale med Japan om gensidig neutralitet i krigstilfælde.

Churchill havde ikke været blind for muligheden af, at Japan ville gå i krig mod Storbritannien og de hollandske besiddelser i Ostindien samt muligvis de amerikanske styrker på Filippinerne, eftersom Japan – efter Frankrigs fald – havde besat de franske kolonier i Indokina med styrker fra både hæren og flåden. Han havde derfor allerede medio 1941 beordret en styrkelse af det britiske forsvar i Indien og det Fjerne Østen, som – efterhånden som der kunne frigives større flådeenheder fra de andre krigsskuepladser – også indebar en opbygning af flådestyrkerne ved Singapore basen og på Ceylon.

Den britiske regering ønskede naturligvis ikke en udvidelse af krigen til det Fjerne Østen. Man var opmærksom på de sanktioner, USA havde pålagt Japan bl.a. om olieeksport med krav om, at Japan trak sig ud af Indokina og indstillede sin krigsførelse mod Chiang Kai-Sheks styre i Kina. Churchill henstillede til Roosevelt om ikke at forøge den politiske spænding mellem USA og Japan på dette for Storbritannien kritiske tidspunkt. Det var først efter krigen, at Churchill blev informeret om USA's brydning af de japanske diplomatiske koder, hvor korrespondancen med den japanske ambassade i Washington tydelig viste, at de japanske delegerede havde forhandlet på skrømt med USA's udenrigsministerium, og at den japanske Tojo regering allerede havde besluttet sig på krig. Blot vidste man ikke hvor og hvornår Japan ville slå til.

Så også for Storbritannien var det et overraskende og hårdt slag, da japanske torpedobombefly fra baser i Indokina angreb og sænkede de to britiske slagskibe *Prince of Wales* og *Repulse*, som var blevet sendt ud fra Singapore for at imødegå en japansk landgang på Malakka halvøen. Her var det ligesom ved Kreta luftstøtten fra land, som svigtede. Admiralitetet havde planlagt at forsyne den britiske fjernøstlige flådestyrke med et af de nyeste hangarskibe, men dette var grundstødt og blevet svært beskadiget under et indsejlingstogt i Vestindien. De britiske garnisoner i Hongkong og i det nordlige Malaya blev også straks angrebet af

overvældende japanske hær- og luftstyrker og måtte efter en hård modstand i nogle uger give op.

Churchill udtrykker i sine erindringer forståelse for Roosevelts vanskeligheder ved at gå i krig på et tidligere tidspunkt på grund af USA's konstitution, der siger, at præsidenten ikke kan erklære krig uden Kongressens sanktion, og at denne ikke var at forvente, medmindre USA var blevet angrebet militært. Med hensyn til Japans beslutning om at gå i krig mod både USA og det Britiske Imperium, siger han, at det var ensbetydende med et japansk selvmord i betragtning af deres modstanderes samlede "manpower" og industri, men at regeringer og folkeslag jo ikke altid træffer rationelle beslutninger.

Churchills største bedrift i 1941 må nok siges at være hans rejse over Atlanten i slagskibet *Duke of York* for sammen med sine stabschefer at mødes med Roosevelt og hans militære og politiske rådgivere og drøfte den fælles strategi for at vinde krigen, nu da USA var blevet krigsførende. Churchill ledsagedes også af Lord Beaverbrook, som var den britiske koordinator for USA's materielle hjælp til Storbritannien og Sovjet Unionen. Han havde samtidig sendt Eden ad søvejen til Rusland for i Moskva at forhandle med Stalin om en fælles strategi og om gensidig støtte.

På vejen over Atlanten i fuldt stormvejr udarbejdede Churchill nogle strategipapirer omfattende de nødvendige fælles operationer i 1942 og 1943 med håb om en endelig sejr over de tre aksemagter i 1944. Papirerne drejede sig om krigsførelsen såvel i Atlanten som i Stillehavet samt i Europa, Nordafrika og Fjernøsten og fik hans medarbejders godkendelse. Det var notater, som skulle danne grundlag for drøftelserne med Roosevelt og hans rådgivere. De indeholdt naturligvis et oplæg med mange usikkerhedsmomenter og sandsynlige forskellige syn på problemerne amerikanerne og briterne imellem.

Churchill havde stor respekt for præsident Roosevelt både som statsmand og person. Men Churchills mål var hele tiden faste og klare, og hans personlige indflydelse på Roosevelt var uomtvistelig. I betragtning af at disse churchillske strategiske papirer blev forfattet, før han kendte krigens videre udvikling, må man imponeres af hans forslag til fremtidige felttog og operationer og deres indbyrdes prioritet samt af hans tanker om behov for nyt materiel, specielt til søkrigs- og amfibiekrigsførelse. Det var anbefalinger, som i vid udstrækning blev fulgt af USA og de britiske "Dominions" og som efterhånden gav de ønskede resultater.

En detalje fra Churchills notater vedrørende Europa er interessant og bør fremhæves her. Han anbefalede, at der i tide blev udarbejdet planer for landgang i Norge, Danmark, Holland, Belgien, Frankrig, Italien og evt. på Balkan. Afhængig af situationens udvikling kunne man så udvælge tre til fire steder for landgangs-operationer enten samtidige eller efter hinanden. Af hensyn til hemmeligholdelse af landgangsstedet skulle de planlagte operationer iværksættes så sent som muligt. Han anfører også, at civilbefolkningerne i disse lande burde forsynes med våben for revolte mod besættelsesmagten, når tiden var inde; noget der også fik betydning for frihedskampen i Danmark ved de luftnedkastede våben m.v.

Churchill benyttede sit ophold i USA til også at besøge Canada. I Washington var han blevet opfordret til at tale til den Amerikanske Kongres, og i Ottawa fik han lejlighed til at tale til det Canadiske Parlament. Canada var en af Storbritanniens væsentligste støtter i søkrigen og med skibsbygningen.

Det vigtigste udbytte af amerikarejsen var udsendelsen af "De Forenede Nationers Erklæring", hvor 26 nationer skrev under på at ville følge principperne i det tidligere offentliggjorte "Atlantic Charter" og erklærede at ville gøre alt i deres magt for at bekæmpe aksemagterne og ikke ville slutte selvstændig fred eller våbenhvile med fjenderne. Andre nationer blev opfordret til at tilslutte sig.

Det andet var etableringen af "The Combined Chiefs of Staff", hvormed USA's og Storbritanniens stabschefer styrede den fælles krigsførelse. Sovjet Unionen var ikke medlem af dette organ, og koordinationen af krigsførelsen med dette land skete i andre fora.

Bind IV

Fjerde bind handler om krigsførelsen i 1942 og indtil juni 1943 med de midlertidige tilbageslag på land i Fjernøsten, Nordafrika og i Rusland. Sø/luftkampene på oceanerne får en særlig omtale og viser Churchills forståelse for, hvor vigtigt det var at få overtaget til søs som en forudsætning for en fremgangsrig allieret land- og luftkrigsførelse. Han kalder dette bind for "The Hinge of Fate", hvormed han antyder, at den endelige sejr over aksemagterne nu var i sigte, men at de herfor krævede kamphandlinger og deres udfald endnu var usikre.

Krigshandlingerne mod japanerne i Fjernøsten og i Stillehavet skabte straks nye problemer ikke alene for de derværende amerikanske, britiske og hollandske styrker, men også for de to britiske "dominions", Austra-

lien og New Zealand, som nu følte sig direkte truede. Churchill havde en længere korrespondance med de to landes premierministre, hvori han understregede, at såvel USA som Storbritannien ville gøre deres yderste for at sikre de to landes eksistens og sikkerhed. Det var samtidig besluttet at give den øverste allierede kommando i det sydvestlige Stillehav til den amerikanske general Mc Arthur, som blev beordret til at oprette sit hovedkvarter i Australien, efter at kampen om Filippinerne var opgivet. Kommandoen over den øvrige del af Stillehavet var tildelt den amerikanske admiral Nimitz med hovedkvarter på Hawaii, og som straks lagde stor vægt på opretholdelsen af søforbindelserne til Australien og New Zealand.

Den japanske erobring af Singapore basen og tilfangetagelsen af de der-værende overlevende britiske og "dominion" styrker i februar 1942 var et hårdt slag for Churchill, som fra krigens første dage havde arbejdet på at gøre Singapore til Imperiets faste og undtagelige støttepunkt i det Fjerne Østen. Churchill var også ophavsmand til oprettelsen af den nye men kortlivede, allierede ABDA flådestyrke bestående af krydsere og destroyere under kommando af den hollandske admiral Doorman. Den led under hårde kampe i Java Havet mod overlegne japanske flådestyrker sit nederlag og blev derefter opløst efter forgæves at have søgt at forhindre en japansk invasion af Hollandsk Ostindien.

Udfaldet af disse kampe i Fjernøsten førte til nogle kritiske forespørgsler fra Churchill både til admiral Pound og til general Wavell i dennes egen-skab af øverstkommanderende for ABDA. Churchill ærgrede sig over sin uvidenhed om den manglende befæstning af Singapore basens landside, men da han blev klar herover, sendte han sine personlige anvisninger både til Wavell og de hjemlige stabschefer på, hvorledes disse kunne og burde forbedres på stedet, mens tid var. Det endelige udfald af kampen dér skyldtes dog hverken manglende overblik og ledelse eller for ringe engagement hos de allierede forsvarsstyrker i området. Tabet af Singapore og Hollandsk Ostindien må tilskrives den japanske lokale overlegenhed i luften, til søs og i land sammen med de japanske piloters, marineres og soldaters aggressivitet og dødsforagt, trods følelige tab. Det var arvtagerne fra kampene ved Port Arthur og i Tsushima Strædet under den russisk-japanske krig i 1904-05, som her søgte at leve op til japanske militære traditioner. Men det skyldtes naturligvis også de manglende britiske muligheder for at sende tilstrækkelige forstærkninger til Fjernøsten på dette kritiske tidspunkt af 2. verdenskrig.

Samtidig med tilbageslagene i det Fjerne Østen var situationen i Nordafrika igen blevet alvorlig. General Auchinleck havde godt nok efter kam-

pene ved Tobruk formået at drive Rommels styrker ud af Cyrenaica til- lige med en nedkæmpelse og tilfangetagelse af betydelige tyske og itali- enske styrker, der havde isoleret sig omkring nogle af havnebyerne. Rommel havde trukket sig tilbage til Libyen for at reorganisere og mod- tage forstærkninger og brændstoffsforsyninger. Det var lykkedes for den italienske flåde at eskortere et større antal transportskibe til Tripoli, for- di de britiske flåde- og luftstyrker i Egypten og på Malta var blevet svækket, efter at tyske ubåde og flystyrker var blevet sendt til Middell- havet for at støtte Italien og forbedre Rommels position i ørkenkrigen. Allerede før udgangen af januar var det lykkedes Rommel ved en uven- tet modoffensiv at drive briterne tilbage på Cyrenaica og bibringe dem store tab af kampvogne.

Det var disse tilbageslag såvel i Nordafrika som i Fjernøsten, der fik Churchill til at holde en længere tale i Parlamentet, hvor han redegjorde for situationen og bad om et tillidsvotum. Der havde været kritik af hans ledelse af krigsførelsen i den britiske presse og fra den australske rege- ring, som følte sig svigtet i forsvarskampene omkring Singapore. Og fra Sovjet Unionen var der på ny rejst krav om oprettelse af en "Second Front", et krav som blev støttet af britiske kommunister. Der var endog røster, der forlangte, at han trådte tilbage fra forsvarsminister posten. Churchill lagde i sin lange tale ikke skjul på vanskelighederne, men fremhævede, at han så lys forude. Afstemningen i Parlamentet gav ham da også et overvældende tillidsvotum med blot nogle få fraværende fra det liberale parti og en enkelt politisk modstander fra den yderste ven- strefløj i Labour partiet.

Churchill var under hele 2. verdenskrig meget opmærksom på søkrigs- førelsen og situationen til søs. I dette bind omtaler han fire områder, som var krigsafgørende. Det var først og fremmest kampen mod ubådene og de hermed forbundne skibstonnagetab. Det var endvidere hangarskibs- kampene i Stillehavet og konvojsejladsen gennem ishavsruten med mili- tær hjælp til Sovjet Unionen.

Kampen mod aksemagternes ubåde var indtil maj 1943 meget forurolig- ende. Tonnagetabene var fra krigens start til juni 1943 nærværd 8 milli- oner registertons fordelt på over 2000 sænkede skibe. Nybygning af han- delsskibe på de allierede skibsværfter kunne ikke holde trit med tabene. Det betød to ting; den nødvendige import til de britiske øer var dalende, og muligheden for transport af tropper og materiel til de forskellige krigsskuepladser var forværret. Sidstnævnte fik indflydelse på planerne for fremtidige landgangsoperationers omfang og iværksættelsestids- punkt.

Tyskland havde efterhånden fået et ubådsvåben på over 300 både, hvortil kom betydelige ubådsstyrker fra både Italien og Japan. Kort efter USAs krigserklæring til Tyskland sendte admiral Dönitz sine største ubåde med de mest erfarne ubådschefer til den amerikanske østkyst og senere til den Mexicanske Golf og Karibien, hvor de hurtigt opnåede store sænkingsresultater bl.a. af de større tankskibe, hvoraf den allierede krigsførelse var så afhængig. Det skyldtes dels US Navy's manglende erfaring i anti-ubådskrigsførelse, dels at USA, i modsætning til Storbritannien, ikke havde antaget "Escort of Convoy" strategien fra krigens start. Dette blev dog rettet i løbet af 1942. Og der blev også gjort fremskridt i krigsførelsen mod ubåde, bl.a. ved oprettelse af særlige "support groups" bestående af destroyere og fregatter under erfarne chefer, som blev indsat mod fjendtlige ubådskoncentrationer og til støtte for truede konvojer. Men det var ikke mindst ved indførelse af eskortehangarskibe, der kunne give konvojeskorten den nødvendige taktiske luftstøtte, at situationen lyste.

Briterne forsøgte at få den amerikanske flåde til at sende nogle af sine destroyere fra Stillehavet til Atlanterhavet, men det nægtede den amerikanske flåde med støtte fra præsident Roosevelt. Denne opfordrede i stedet Churchill til at foranledige luftbombardementer mod tyskernes ubådsbaser og byggeværfter. Sådanne blev da også iværksat, men, som det viste sig efter krigen, med ringe resultater.

De tyske ubådsbaser i Frankrig og Norge var konstruerede som overdækkede bassiner med metertyk beton, som luftbomberne ikke kunne gennemtrænge. Og angrebene på de tyske ubådsværfter i Østersøområdet førte til store tab af britiske bombefly, fordi afstanden var for stor til at forsyne bombeflyene med en jagereskorte, på dette tidspunkt af krigen. Brugen af bombefly til angreb på de tyske industri-anlæg og skibsværfter forhindrede Royal Air Force i at give en tilstrækkelig tildeling af langtrækkende fly til ubådsbekæmpelsen i Atlanten, hvilket, efter analyser foretaget efter krigen, anses for at have været en fejl disponering, som, hvis den var blevet rettet i tide, kunne have ført til et tidligere overtag over ubådstruslen. Hvad angår erstatning af tabt skibstonnage på Atlanten og i de andre oceaner, var det først i 1943, at de allieredes skibsværfter kunne rette op på tabene ved nybygninger, bl.a. med de såkaldte "Liberty" skibe, som amerikanerne nu kunne bygge på hidtil uset kort tid.

Churchill giver i et særligt kapitel en glimrende fremstilling af de berømte amerikansk/japanske sø/luftslag medio 1942 i Korallhavet og ved Midway. Hans fremstilling er værd at læse for dens fremhævelse af

al det essentielle ved ledelsen og udførelsen af disse kampe med samt deres betydning for den videre fremgangsrige krigsførelse i Stillehavet. Som sømilitær kyndig læser kan man ikke undlade at beundre Churchills indsigt i både det geostrategiske og det taktiske og tekniske ved disse kampe tillige med hans evne til at fremstille disse ting på en klar og rimelig kortfattet måde.

Hans omtale af de arktiske konvojer er vigtig for at forstå relationerne mellem Stalin, Roosevelt og ham selv. Disse konvojer, som blev ledet og støttet af Royal Navy, startede allerede i 1941 kort efter det tyske angreb på Sovjet Unionen og fortsattes i 1942 dog med stigende tab af handelskibe med deres laster og af krigsskibe og fly. Værst var tabene ved den berygtede PQ 17 konvoj i juli 1942, som på grund af truslen fra de tyske søstridskræfter i Nordnorge omkring slagskibet *Tirpitz*, blev beordret til at sprede sig og selv søge russisk havn, efter at eskorten var trukket tilbage. To tredjedele af denne konvojs handelsskibe på i alt 34 blev derefter sænket af tyske ubåde og fly. Churchill blev først efter krigen klar over, at det var selveste "First Sea Lord", hans nære ven, admiral Pound, der personlig havde givet ordren til konvojens opløsning. En eftertid har betegnet denne ordre, som var begrundet i frygt for at miste de krydsere og destroyere, der eskorterede PQ 17, som en alvorlig fejlpositionering, der tilmed betød, at ishavskonvojerne blev indstillet for en længere tidsperiode til stor forbitrelse for Stalin. Selvom sovjetiske kilder efter krigen har nedvurderet betydningen af den allierede materielhjælp, kan der imidlertid ikke rejses tvivl om, at det materiel, som disse ishavskonvojer medbragte, og som indtil da havde omfattet over 3000 kampvogne, 2500 fly, og 24000 køretøjer udover store mængder ammunition og olie, var med til at stabilisere den russiske front, da tyskerne i sommeren 1942 genoptog deres offensiv.

Churchill omtaler to særlige søkrigsbegivenheder, som fandt sted i februar og marts 1942, og som vakte almindelig offentlig opmærksomhed og også kritik. Det var det såkaldte tyske "Channel Dash", hvor de to slagkrydsere *Scharnhorst* og *Gneisenau* samt den svære krydser *Prinz Eugen* fra deres midlertidige franske base i Brest slap gennem Kanalen til hjemmebaser i Tyskland, uden at man fra britisk side, trods energiske forsøg, havde kunnet forhindre denne gennemsejling så tæt på britisk kyst. Churchill kunne dog senere i Parlamentet oplyse, at Admiraltetet havde forudset en sådan tysk operation, og at det var lykkedes at beskadige begge slagkrydsere alvorligt med miner udlagt forinden i deres forventede sejlroute. *Scharnhorst* blev herved sat ud af spillet i seks

måneder, mens *Gneisenau* blev så svært beskadiget ved et luftangreb, mens den var i dok i Kiel, at man fra tysk side opgav at gøre skibet kampdygtigt og udtog dens kanonarmering for opstilling som kystbatterier. Nogle af de sekundære kanontårne blev opstillet på Fanø, og er efter krigen blevet overtaget af det danske søværn for opstilling på de nyanlagte forter på Stevns og Langeland under den "kolde krig".

Den anden begivenhed var det britiske commando-raid på Saint-Nazaire, hvor det var lykkedes at trænge ind gennem Loire floden med en af de ældre amerikanske destroyere, som var blevet foræret til Royal Navy. Den blev under eskorte af mindre enheder sejlet ind i porten på en vigtig tørdok. En forsinket sprængladning ødelagde dokken totalt og dræbte adskillige tyskere, som var ved at undersøge sagen. Men begivenheden medførte også, at den lokale franske modstandsbevægelse gik i aktion mod tyskerne i tro på, at angrebet var en forløber til en større britisk invasion. Tyskerne tog en grusom hævn på tilfangetagne franske modstandsfolk.

Tabet af Singapore, Filippinerne og Hollandsk Ostindien skabte straks nye problemer for Churchill af strategisk, såvel som politisk og personelmæssig art. General Wavell, som havde været øverstkommanderende for ABDA med et hovedkvarter på Sumatra, blev beordret ud herfra for igen at blive øverstkommanderende i Indien, der nu var truet af det japanske angreb på Burma. Churchill ønskede også i overensstemmelse med sit krigskabinet at genetablere en "Eastern Fleet" med hovedkvarter på Ceylon. Som kommanderende for denne valgte han admiral Somerville, der havde været en effektiv chef for den britiske flådestyrke i Gibraltar. Genopbygningen af denne "Eastern Fleet" tog tid og skete på bekostning af Middelhavslåden. Dens kerne kom til at bestå af fire ældre slagskibe og tre hangarskibe, hvoraf de to var nye.

Politisk var der problemer i Indien, hvor den Indiske Kongres, med Nehru og Gandhi i spidsen, ønskede at være passive i krigen og også arbejdede på en løsrivelse fra det Britiske Imperium. Hele dette spørgsmål var meget kompliceret på grund af de mange forskellige racer og religioner blandt Indiens mange millioner store befolkning. Her skal blot nævnes, at Churchill i forståelse med både hjemlige og indiske myndigheder fik udskudt hele dette spørgsmål til efter krigens afslutning. Det må i denne sammenhæng erindres, at den britisk ledede Indiske Hær bestod af veluddannede frivillige, som omfattede såvel muslimer som hinduer, sickher, gurkhaer og andre folkegrupper, og at disse frivilligt havde kæmpet for Imperiet udenfor selve Indien.

Både Wavell og Somerville blev hurtigt sat på hårde prøvelser. Wavells opgave var hurtigt at organisere forsvaret af Burma og Indien samt at beskytte den såkaldte "Burma Road", der førte over Himalaya til Kina, hvor Chiang Kai-Sheks styrker kæmpede mod japanerne. Især USA lagde stor vægt på at opretholde denne forsyningsvej til Kina. General Alexander blev fløjet ud til Burma for at lede modstanden mod de overlegne japanske hær- og luftstyrker, der havde angrebet Burma fra det af dem besatte Siam. Efter nogle hårde kampe omkring Rangoon lykkedes det for Alexander at trække sine styrker tilbage til Assam i Indien, mens kinesiske styrker holdt ud i det nordligste Burma.

Somerville blev i tide advaret om et japansk flådefremstød mod det Indiske Ocean i april 1942. Det var den japanske admiral Nagumo's hangarskibsstyrke, som havde udført angrebet på Pearl Harbor i december 1941, og som nu bestod af 5 hangarskibe, som med støtte af slagskibe, krydsere og destroyere på ny gik offensivt til værks. Da Somerville var klart underlegen overfor denne styrke, beordrede han i tide skibene spredt dels i området omkring Ceylon, der var forsvaret med jagerfly fra Royal Air Force, dels ved den nyetablerede base på Addu Atol vel syd for Ceylon. Nagumo's flåde angreb britiske skibe og havne i den Bengalske Bugt i fire dage, men var ikke opmærksom på den britiske hovedstyrke på Addu Atol. Somerville undgik herved en ulige kamp mod den japanske hangarskibsstyrke. Udfør Ceylon lykkedes det for japanerne at sænke det mindre britiske hangarskib *Hermes* og de to krydsere *Dorsetshire* og *Cornwall* og nogle mindre krigsskibe tillige med adskillige handelsskibe. Japanerne havde dog så store flytab ved disse operationer, at Nagumo blev hjemkaldt til Japan for at reorganisere sine flyeskadriller, før det planlagte japanske angreb på Midway. Bortset fra nogle ubåde viste den japanske flåde sig i øvrigt ikke mere i det Indiske Ocean.

I maj 1942 udførte britiske flåde- og kommandostyrker et angreb på det nordlige Madagaskar for erobring af den Vichy franske flådebase ved Diego Suarez. For at undgå en gentagelse af det mislykkede angreb på Dakar i 1940 ønskede man her ikke deltagelse af frie franske styrker under de Gaulle. Churchill havde længe været opmærksom på muligheden for, at japanerne ville etablere et støttepunkt på Madagaskar, hvad der ville være en stor trussel mod de britiske søveje til både Mellemøsten og Indien. Erobring af den franske flådebase her lykkedes efter et par dages svære kampe mod franske Vichy styrker, dog med det minus, at det britiske slagskib *Ramillies* blev torpederet på en ankerplads ved Diego Suarez basen. Det viste sig at være udført af en japansk mini-ubåd,

fremført af en større ubåd. Mini-ubådens to japanske søofficerer blev dræbt, da de forsøgte at undkomme. Churchill fremhæver denne episode som et bevis for hans tidlige formodning om japansk interesse for Madagaskar, som i øvrigt senere blev helt besat af britiske styrker efter overenskomst med de lokale franske myndigheder.

Mens ulykkerne regnede ned over de allierede i Fjernøsten, forværredes situationen også i Nordafrika, Middelhavet og Rusland. Det var medio 1942, at aksemagterne var på magtens tinde, og det var først i slutningen af året, at krigslykken kan siges at være vendt til de allieredes fordel.

Churchill havde i de første måneder af 1942 en længere korrespondance med general Auchinleck i Mellemøsten, hvor han i meget kraftige vendinger opfordrede ham til at gå offensivt til værks mod Rommel, inden denne fik forstærkninger og reorganiseret sig til en ny offensiv mod Egypten. Auchinleck ønskede imidlertid ikke at gå til angreb, før han i juni havde fået yderligere forstærkninger af kampvogne sejlet ud syd om Afrika.

Malta var hårdt presset og var på et tidspunkt meget langt nede både med hensyn til de militære styrker og med fødevarer til befolkningen på øen. Begge de krigsførende parter var klar over, hvor meget Malta betød for situationen i Nordafrika. Aksemagterne havde derfor fremskredne planer for forberedelser til et kombineret angreb på øen med luft- og sø-land-sætninger, noget som dog ikke kunne sættes i værk, før det britiske luft- og sø-forsvar på øen var helt nedkæmpet.

Fra Churchills side blev der gjort alt, hvad der var muligt for at forsyne og forstærke Malta fra begge ender af Middelhavet. Han fremhæver her især admiral Vian, som med en styrke bestående af kun krydsere og destroyere eskorterede fire større transportskibe mod Malta fra Alexandria. Vian var dristigt og effektivt gået til modangreb mod en italiensk flådestyrke med et slagskib og flere krydsere, som forsøgte at forhindre konvojens fremmarch, men som måtte trække sig tilbage. Desværre blev alle fire transportskibe sænket af tyske fly, de to eneste som kom frem til Malta dog først, mens de var ved at udlosse deres forsyninger i La Valettas havn.

Det var ikke mindst problemet med at opretholde en tilstrækkelig styrke af jagerfly på Malta, som pinte briterne. Det fik Churchill til at rette en personlig henvendelse til Roosevelt om at måtte låne et amerikansk hangarskib til at fragte fly til Malta. Hangarskibet *Wasp* blev straks stillet til rådighed og gennemførte to vellykkede forsyningssejladser til

Malta hvilket genoprettede situationen, hvad angår øens luftforsvar, og havde til følge, at aksemagterne opgav deres planlagte invasion af øen i erindring om, hvad det havde kostet dem at erobre Kreta i 1941.

De britiske styrkers nederlag til Rommel i Nordafrika medio 1942 er velkendt. Det betød opgivelse af Tobruk som fremskudt base og en tilbagetrækning af de resterende britiske styrker til Alamein i Egypten kun 100 km fra Alexandria. Briternes tab var på over 10.000 mand, hvoraf hovedparten blev krigsfanger. Der var også store tab af materiel og forsyninger, og den britiske flåde i Alexandria måtte midlertidigt evakueres til Rødehavsområdet gennem Suez Kanalen. Kampene havde endvidere vist, at de britiske kampvogns- og anti-kampvogns våben var tyskernes tilsvarende materiel underlegne, noget som først blev forbedret ved modtagelse af nyt amerikansk materiel.

Dette tilbageslag for den britiske krigsførelse skete, mens Churchill var i Washington for at drøfte den fremtidige strategi med Roosevelt og hans militære chefer. Tabene, som også ramte Churchill hårdt, førte til en heftig kritik i England, en kritik som hurtigt blev udbasuneret af den britiske presse til glæde for Storbritanniens modstandere og skabte tvivl hos de neutrale nationer om, hvem der ville vinde krigen. Nogle konservative politikere, støttet af den tidligere krigsminister Hore-Belisha og den fra 1. verdenskrig berømte admiral Keyes, rejste et mistillidsvotum til regeringen. Sagen blev indgående drøftet i Parlamentet, hvor Churchill afsluttede debatten med en meget velfunderet og velformet forsvarstale og krævede en afstemning, der resulterede i 475 stemmer for og kun 25 imod regeringen.

Alle, som har studeret de krigsførendes strategi under 2. verdenskrig, ved, at der opstod nogle uoverensstemmelser mellem USA og Storbritannien om, hvor og hvornår de fælles hovedkræfter skulle sættes ind. Der var indflydelsesrige kræfter i Washington, der ønskede hovedvægten lagt på nedkæmpelsen af Japan i Stillehavsregionen. Roosevelt havde imidlertid tidligt lovet Churchill, at USA ville sætte stærke hær- og luftstyrker ind i Europa med prioritet på nedkæmpelse af Hitler-tyskland. Der blev iværksat undersøgelse af mulighederne for en landgang i Frankrig allerede i 1942, men disse planer blev udskudt til 1943. Der blev dog samtidig lagt planer om en erobring af fransk Nordafrika inden udgangen af 1942, den såkaldte operation "Torch", som Churchill havde foreslået og fik Roosevelts og de amerikanske stabschefers sanktion til.

Churchill var, som allerede nævnt, stærkt interesseret i udvikling af ski-

be til landsætning af kampvogne på åben strand, og - i overensstemmelse med gammel britisk tradition - udførelse af overraskende "raids" på de fjendtlige kyster. Til det formål oprettedes en særlig "Commando Force", som skulle øve den nye taktik og teknik ved den slags operationer. Der blev da også både i 1941 og 1942 udført flere mindre raids på tysk besatte kyster mellem Nordkap og Spanien. Kommandoen over denne specialstyrke blev givet til admiral Mountbatten. Bl.a. på grund af det russiske pres for oprettelse af en "second front" og amerikanske ønsker om landgang på tysk besat vesteuropæisk kyst allerede i 1942, samt for at få erfaringer i at angribe en velforsvaret kyst og havn, besluttede de britiske stabschefer - med Churchills støtte - at udføre det velkendte "Dieppe Raid" på den franske Kanalkyst i august 1942. En canadisk bemandet landgangsstyrke på ca. 10.000 mand støttet af den britiske flåde var blevet indsat til dette formål, og det blev som bekendt en kostbar og blodig operation med tab af alt det landsatte materiel tillige med stort mandskabstab på grund af uventet stærk tysk modstand. Churchill har i sine erindringer kun givet en kort omtale af denne mindre vellykkede operation, men forsvarer tabene med den erfaring, der blev gjort både taktisk og teknisk til udførelsen af de senere større landgangsoperationer.

Planerne om landgang i Frankrig i 1942 skulle have været en aflastning for de russiske hærstyrker, som igen var blevet hårdt trængt ved Hitlers sommeroffensiv i det sydlige Rusland. Churchill følte forpligtelse til at orientere Stalin om de nye allierede planer og få aftaler om det fremtidige samarbejde med Sovjet Unionen, hvorfor han efter et besøg i Cairo i maj 1942 var taget til Moskva med nogle af sine højere militære chefer. Hans vanskelige drøftelser med Stalin er levende beskrevet i hans erindringer. Som han selv udtrykte det: "Rusland var et landdyr, Storbritannien var et sødyr". Men der er ingen tvivl om, at dette besøg førte til gensidig forståelse og fortsat samarbejde mellem Sovjet Unionen og dets vestlige allierede.

Det er her værd at nævne Churchills tanker om en allieret generobring af Nordnorge i tæt samarbejde med Sovjet Unionen - den såkaldte operation "Jupiter", som dog af forskellige årsager aldrig blev iværksat. Som det vil huskes, var Hitler meget optaget af den allierede trussel mod Nordnorge, hvad der under resten af krigen fik ham til at insistere på en stærk koncentration af tyske styrker af alle tre værnsgrene på dette strategisk vigtige sted. Hitler havde aldrig glemt de vanskeligheder, de tyske styrker havde været udsat for under kampene i Nordnorge i 1940.

Under sit ophold i Cairo havde Churchill følt sig foranlediget til at fore-

tage nogle ændringer i ledelsen af de derværende britiske styrker for at genoprette moralen efter de nylige nederlag til Rommel. Her blev Auchinleck til sin overraskelse afløst af Alexander som øverstkommanderende i Mellemøsten. Ligeså betydningsfuldt blev det, at Montgomery med kort varsel fik kommandoen over den 8. Armé ved fronten mod Rommel, efter at dens hidtidige chef var omkommet ved en flyulykke, mens Churchill var i Cairo.

Den vestallierede landgang i Marokko og Algier primo november 1942 – operation "Torch" under den amerikanske general Eisenhowers overkommando – var meget vellykket, fordi den kom fuldstændig overraskende for aksemagterne, men også fordi de Vichy franske styrker hurtigt indstillede deres modstand og hjalp amerikanerne og briterne med deres videre fremrykning mod Tunis. Her kom det til nogle hårde kampe mod tyske panserstyrker, som havde besat Tunis efter Montgomery's berømte, nylige sejr ved Alamein og det påfølgende tysk/italienske tilbageslag fra Egypten og Libyen. Det endte som bekendt med, at de tyske og italienske styrker i Nordafrika for størstepartens vedkommende måtte overgive sig og gå i fangenskab, idet den britiske flåde forhindrede deres evakuering ad søvejen.

Det er et klassisk eksempel på, hvad sømagt kan betyde også for krigsførelsen til lands. Briterne har dog siden ærgret sig over, at de ikke udnyttede deres overlegenhed til søs til også straks at gå i land i Tunis, hvilket kunne have fremskyndet den tysk/italienske overgivelse dér primo maj 1943.

Situationen i Rusland var efterhånden også blevet mere lovende. Efter det mislykkede forsøg på at nedkæmpe den russiske hær og indtage Moskva og Leningrad i 1941, havde Hitler afskediget generalfeltmarskal von Brauchitsch og selv overtaget kommandoen over den tyske hær. Hitlers russiske sommeroffensiv i 1942 var rettet mod Kaukasus med dets rige oliekluder, og det var under dette felttog, det lykkedes for de tyske styrker at trænge frem til Volgafloden og Stalingrad. Byen blev som velkendt så standhaftigt forsvaret af russerne, at den tyske feltmarskal von Paulus 6. Armé, efter en russisk omringning i løbet af november, december, måtte overgive sig og gå i fangenskab ultimo januar 1943 til Hitlers store forbitrelse. "This is indeed a wonderful achievement", sluttede Churchill sit lykønskingsbrev til Stalin; men han undlod ikke at fortælle ham, hvor meget den vest-allierede offensiv i Nordafrika havde trukket især tyske flystyrker bort fra Hitlers felttog i Sovjet Unionen.

Den amerikanske flådechef, admiral King, var trods beslutningen om at

iværksætte operation "Torch" i 1942 meget opsat på også at starte offensive operationer mod Japan i Stillehavet, og det lykkedes efter sejrene i Korallhavet og ved Midway at deployere tilstrækkelige styrker af den amerikanske Stillehavsflåde og styrker fra marinekorpsen og hæren til en erobring af japanske baser i Solomon øgruppen. Det førte som bekendt til en længere varende og ret kostbar offensiv mod øen Guadalcanal, hvor det, efter nogle hårde kampe, som især gik ud over US Navy, førte til en japansk tilbagemænkning og en markant amerikansk sejr. At dette var muligt samtidig med den amerikanske indsats i operation "Torch" var et godt bevis på den voksende allierede styrke og beslutsomhed om at gå offensivt til værks overfor aksemagterne, hvor der i 1942 viste sig mulighed herfor.

Dette i forbindelse med tanker om, hvordan man kom videre, førte til Casablanca konferencen i januar 1943, hvor Roosevelt mødtes med Churchill, og hvor de frie franske styrker under generalerne de Gaulle og Giraud også var medinviteret. Stalin var ikke med, bl.a. fordi russerne var optaget af forberedelse til en forårsoffensiv mod den tyske front i Rusland. Selvom både Roosevelt og Churchill var opsat på at angribe Hitlers "Atlantvold" i 1943, blev det af de militære chefer gjort klart, at man endnu ikke var rede til en så storstilet operation, jævnfør blandt andet erfaringerne fra det mislykkede Dieppe raid. Der var behov for en længere opbygningsperiode i Storbritannien, før en sådan landgangsoperation mod den tyske stærkt befæstet Atlanterhavskyst kunne iværksættes. Men det var ikke mindst på grund af Churchills pres for straks at komme videre efter sejren i Nordafrika, at beslutningen om, som det næste skridt, at erobre Sicilien på den italienske "bug" og sikre sig herredømmet over Middelhavet, blev truffet på Casablanca konferencen. At dette senere førte til landgange på selve det italienske fastland, som endte med Italiens kapitulation og udtræden af krigen på aksemagternes side, var endnu ikke til at overse og beslutte.

I tiden før iværksættelsen af operation "Torch" opstod der nye problemer for Churchill på hjemmefronten. Det var først en tvivl rejst af Lord Trenchard - med støtte fra luftmarskal Harris, også kendt som "Bomber Harris" - om krigskabinetets og dermed Churchills krigsstrategi var den rette. De slog til lyd for meget kraftigere luftbombardementer af tyske byer, som det der hurtigst kunne nedkæmpe Tyskland, og henviste bl.a. til erfaringerne fra 1914-18 med den langvarige og kostbare skyttegravs-krig i Frankrig og Flandern. Churchill besvarede disse tanker med sin overbevisning om, at krigen bedst kunne vindes ved et samarbejde mellem de tre primære forsvarsgrene, flåden, hæren og flyvevåbnet. Men der kom også et kontroversielt forslag fra Stafford Cripps, som var med-

lem af krigskabinetet. Det var spørgsmålet, om den overordnede ledelse af krigsførelsen, hvor han anbefalede en øverste "Commander in Chief" under forsvarsministeren samt enhedskommandoer for alle de tre værn på de forskellige krigsskuepladser. Det var tanker, som også siden har præget spørgsmålet om den bedste forsvarsorganisation i flere lande efter 2. verdenskrig. Churchill måtte afvise dette bl.a. med henvisning til organisationen i USA og et smidigt samarbejde med denne Storbritanniens nærmeste allierede. Endelig blev der rejst et forslag fra udenrigsminister Eden om en efterkrigsorganisation af "De Forenede Nationer", hvor de fire stormagter, USA, Sovjet Unionen, Kina og Storbritannien skulle have en særlig status med vetoret. Dette spørgsmål mente Churchill måtte vente for en afklaring ved forhandling mellem de forskellige regeringer efter krigens afslutning.

Erobringen af Sicilien i juli 1943, der bl.a. havde til formål at skabe fri passage gennem Middelhavet for de allierede, var ikke afsluttet, før der opstod nogle nye divergenser mellem Washington og London. Churchill havde længe været opsat på at få iværksat en landgang i Frankrig allerede i 1943. Men den fælles britisk/amerikanske planlægningsstab i Storbritannien for en sådan operation havde fået betænkeligheder. Man havde endnu ikke fået tilstrækkelig mange landgangsfartøjer for en succesfuld udførelse af en sådan operation, og man ønskede også mere tid til at nedkæmpe det tyske Luftwaffe, før man kunne gå i gang. I øvrigt var vejrforholdene i efteråret og vinteren ikke stabile nok til at gå i land på åben kyst i Vestfrankrig eller andre steder i Vest- og Nordeuropa, så det blev nødvendigt at udsætte operation "Overlord", som den nu blev kaldt, til forsommeren 1944.

Det var her Churchill igen greb ind og foreslog, at man udnyttede det italienske nederlag i Nordafrika, og den store koncentration af allierede stridskræfter man nu havde samlet i Middelhavsområdet, til at få Italien bragt ud af krigen ved straks efter erobringen af Sicilien at iværksætte en landgang på det italienske fastland. Det blev til landgangsoperationen "Avalanche" primo september 1943 i Salerno bugten syd for Neapel samtidig med en overgang over Messina strædet til "Italiens Tåspids". "Avalanche" mødte uventet hård tysk modstand og så en overgang ud til at skulle mislykkes. Men man pressede på støttet af bombardementer fra søen, hvor især det berømte britiske slagskib *Warspite* på ny gjorde sig godt gældende. Det var dog først primo oktober, at de allierede kunne rykke ind i Neapel.

I mellemtiden havde den italienske marskal Badoglio arresteret Mussolini og afsat hans regering, mens der forud ad hemmelige kanaler via

Lissabon var indledt våbenhvileforhandlinger med de vestallierede. En af de britiske betingelser var, at de største enheder af den italienske flåde skulle sejles til Malta for overgivelse dér. På vej hertil blev det nyeste italienske slagskib *Roma* angrebet og sænket af tyske bombefly med et hidtil ukendt våben i form af radiostyrede bomber udkastet fra stor højde. De øvrige enheder kom uskadt frem til Malta, hvorpå admiral Cunningham, som husket af en meget tilfreds Churchill, kunne sende sit berømte signal til Admiralitetet: "Be pleased to inform Their Lordships, that the Italian Battle Fleet now lies under the guns of the Fortress of Malta". Tyskerne under kommando af luftmarskal von Kesselring afvæbnede derefter de fleste af de italienske styrker og overtog ledelsen af de fortsatte kampe mod de allierede i Italien, hvad der på grund af hård tysk modstand kom til at strække sig over vintermånederne 1943/44 og helt frem til den tyske kapitulation i maj 1945.

Det var på Casablanca konferencen i januar 1943, at Roosevelt og Churchill forlangte "unconditional surrender" af deres modstandere. Det er efter krigen blevet betegnet som en alvorlig fejl, som forlængede krigen unødigt. Det var bl.a. militærhistorikeren Liddell Hart, som mente, at tyske generaler var parat til at søge våbenhvile med de vestallierede i 1944, da de indså, at krigen var tabt. Han mente også, at man kunne have formået Japan til at kapitulere før atombombe angrebene i august 1945. Churchill afviser disse påstande bl.a. med henvisning til det mislykkede attentat mod Hitler i juli 1944 og den japanske regerings beslutning om at kæmpe til det sidste trods atomangrebene. I sine erindringer giver Churchill en længere redegørelse for, hvad han mener, at kravet om ubetinget overgivelse betød. Det var en nedlæggelse af de nazistiske og fascistiske styre og den japanske tyranniske regering, og deres lande skulle totalt afvæbnes. Det var ingenlunde en uciviliseret og inhuman behandling af modstandernes befolkninger, når sejren først var vundet, om end nok et opgør med krigsforbrydere.

I Casablanca blev der også taget skridt til at få Tyrkiet til at gå med i krigen på allieret side i håb om, at det kunne forkorte krigen. Ved Churchills efterfølgende rejse til Tyrkiet og forhandlinger med landets statsminister lykkedes det som bekendt ikke at få en bindende aftale. Tyrkiet forblev neutral om end venligt stemt overfor de vestallierede.

Krigen i Stillehavet blev også drøftet. De amerikanske stabschefer redegjorde for den valgte strategi, hvor McArthur skulle erobre New Guinea og New Britain, mens Nimitz skulle eliminere de japanske baser på Solomon-, Gilbert- og Marshall øerne samt Marianerne for til sidst at mødes med McArthurs styrker for en erobring af Filippinerne før en videre

fremrykning mod Japan. Det blev vedtaget, at disse operationer ikke måtte tage kræfter fra kampen mod Tyskland, som i 1943 skulle intensiveres ved amerikanske luftangreb i dagslys med de nye store "Fortress" bombefly, der nu var ved at blive stationeret i England. Hidtil havde der stort set kun været udført natangreb med britiske bombefly, hvilket naturligvis også skulle fortsætte.

Medio maj 1943 drog Churchill igen til Washington – denne gang om bord i passagerlinereren *Queen Elizabeth* – for med sine amerikanske allierede at drøfte den fremtidige strategi for at vinde krigen.. Noget af det mest interessante ved dette besøg er de drøftelser Churchill havde med amerikanske top politikere om en fremtidig verdensorganisation, der kunne styre jordens befolkninger udenom nye storkrige. Hans egne ideer om et øverste verdens-råd suppleret med regionale råd i Amerika, Europa og Stillehavsregionen, er tanker, som i høj grad er blevet realiseret ved oprettelsen af "De Forenede Nationer" og blandt andre "Den Europæiske Union". Hans ideer fandt stor genklang hos amerikanerne, som også ønskede at bevare kontakten med Europa, efter at krigen mod aksemagterne var vundet.

Ved stabsdrøftelserne blev der hurtigt opnået enighed om den overordnede strategi for at vinde krigen. Det indebar bl.a. en beslutning om, at efter nedkæmpelsen af aksemagterne i Europa skulle Japan nedkæmpes ved en koordineret amerikansk/britisk indsats. Der havde verseret rygter i Amerika om, at Storbritannien ville trække sig ud af krigen efter Tysklands nedkæmpelse.

Churchills hjemrejse skete med fly, hvor han ledsagedes af general Marshall, der ved forhandlinger med Eisenhower og de britiske chefer i Midelhavsområdet skulle komme til enighed om krigsførelsen i Europa efter Siciliens erobring.

Til belysning af søkrigens indflydelse på den samlede krigsførelse indeholder dette binds appendix E en oversigt over de allieredes tab af skibe, som viser, at 1942 var det år, hvor de allierede havde det største årlige tab under hele krigen,

Bind V

Det femte bind har Churchill kaldt: "The Closing Ring" og omfatter krigsførelsen fra juni 1943 til maj 1944. Det er landgangene i Italien, dette lands udtræden af krigen, den fortsatte krig mod tyskerne i Italien, de allieredes konferencer i Quebec og Teheran, krigen til søs og i luften og i Burma samt forberedelserne til invasionen i Normandiet.

Churchill indleder dette bind med et kapitel om betydningen af "maritime power" i skikkelse af et nøje koordineret samarbejde mellem sø- og luftstyrker både på det strategiske og det taktiske plan, såvel på oceanerne som i indhavene. Han giver en malende beskrivelse af krigsforholdene til søs med dens farer og udfordringer både for sømanden og for luftmanden, noget der ikke alene hidrører fra krigsførelsen, men også fra de ofte ekstreme vejr- og klimaforhold på havene. Han karakteriserer denne form for krigsførelse som værende præget af lange perioder med konstant årvågenhed og stor udholdenhed afbrudt af momenter med høj og anspændt aktivitet.

Han understreger, at "The Battle of the Atlantic" var den dominerende faktor under hele krigen, en krigsførelse som både Storbritannien og Canada havde hovedansvaret for, mens USA i samarbejde med nogle få styrker fra Australien og New Zealand havde ansvaret for Stillehavet. Man imponeres af Churchills indsigt i det strategiske såvel som de taktiske og tekniske aspekter ved denne form for krigsførelse. Han omtaler kampen mod ubådene på Atlanten, hvor anti-ubådsstyrker under kommando af erfarne chefer, som kommandør Walker, efterhånden fik gjort kål på aksemagternes ubåde og luftfartøjer. Det var som nævnt først i maj 1943, man fik overtaget over ubådene, og hvor sænkningen af allieret skibsmateriel dalede markant, som tydeligt vist på tre kortskitser over Atlanten fra perioden august 1942 til september 1943, hvor hver skibssænkning er angivet ved en lille prik.

Han priser også amerikanernes indsats under sø- og luftkampene omkring Solomon øerne og New Guinea, hvor han fremhæver admiral Halsey's utrættelige initiativ. At amerikanerne havde meget at lære af briterne om anti-ubåds krigsførelse bevises måske bedst ved, at de navngav et af deres mest effektive anti-ubåds fartøjer: *England*.

Midlerne til effektiv søkrigsførelse har, som sømilitære læsere ved, udviklet sig meget siden afslutningen af 2. verdenskrig bl.a. ved indførelse af missilvåben og af helikoptere til løsning af mange opgaver både til søs og ved landgangsoperationer. Men der er dog stadig meget at lære af de allieredes søkrigsførelse under denne verdenshistoriens sidste store søkrig. Churchill hører til de, som anbefaler at læse om og lære af tidligere krigsførelse, når blot man gør sig klart, hvad den tekniske udvikling kan medføre af ændringer både i strategi og taktik.

Ved Quebec-konferencen i Canada i august 1943 mødtes Churchill og Roosevelt igen for at fastlægge hovedlinjerne for den overordnede allierede strategi og herunder fastsætte tidspunkt for iværksættelse af opera-

tion "Overlord", den britisk/amerikanske landgang i Normandiet i 1944. Det blev også besluttet, at Filippinerne skulle generobres af McArthur i 1944 som optakt til det endelige fremstød mod Japan. Det blev endelig besluttet at oprette en fælles "Eastern Command" i Indien med admiral Mountbatten som øverstkommanderende for offensive operationer i Burma og mod Ostindien.

Det var dog umuligt at skaffe tilstrækkeligt landgangsmateriel her, før kravene til "Overlord" var tilgodeset. Kommandoen over styrkerne i Italien blev givet til Alexander, mens Montgomery blev trukket hjem for at være klar til at tage kommandoen over de britiske hærstyrker til "Overlord". Det var først efter Churchills hjemkomst fra Quebec, at landgangen ved Salerno, operation "Avalanche", fandt sted, og hvor det blev besluttet at forstærke hele indsatsen for erobring af Italien i håb om at kunne trække tyske styrker væk fra både Rusland og Frankrig.

Erobringen af Sicilien, Mussolinis fald, våbenstilstanden med italienerne og de allieredes landgangsoperationer og kampe i land mod tyskerne på det italienske hovedland er allerede omtalt. Her skal blot nævnes operation "Shingle", landgangsoperationen ved Anzio sydvest for Rom bag den tyske forsvarslinie i januar 1944, alt med henblik på en hurtig erobring af den italienske hovedstad. "Shingle" operationen var under kommando af den amerikanske general Lucas, en forsigtig landkriger, der ønskede en fuld opbygning af sit brohoved, før han ville rykke frem. Brohovedet var ellers blevet hurtigt og overraskende etableret mod ringe modstand. Men en fremrykning blev imødegået af Kesselring, som snart fik omdirigeret tyske kampvogns- og troppstyrker til at holde det allierede brohoved i skak, og det var ikke før de allierede havde gennembrudt tyskernes hovedforsvarslinie ved Cassino syd for Rom, at Anzio styrkerne i juni måned kunne deltage i erobringen af Rom, som var blevet erklæret for "åben by" af tyskerne. Churchill, der var meget skuffet over udfaldet af denne operation, som han selv havde taget initiativet til, udtrykte sig siden med ordene: "I had hoped that we were hurling a wild cat to the shore, but all we had got was a stranded whale". Lucas var forinden blevet frataget kommandoen, på grund af sin tøven og alt for sene fremrykning, en afslutning som Eisenhower havde måttet træffe med beklagelse.

Churchill var i øvrigt stærkt opsat på at udføre flere af den slags landgangsoperationer bag fjendens forsvarslinier på den italienske halvø for at fremskynde de allieredes fremrykning i land. Men det strandede på mangel på et tilstrækkeligt antal landgangsfartøjer til operation "Overlord". Det er måske det eneste område, hvor militærhistorikerne har ret

i, at Churchill stillede for store og urealistiske krav til det allierede potentiel.

Churchill har i sine erindringer en formentlig ikke særlig kendt omtale af de voldsomme følger den italienske kapitulation havde både for det italienske militære personel og civilbefolkningen samt i relationerne til såvel tyskerne som de allierede. I det nordlige Italien, der var besat af tyskerne, udbrød der borgerkrigslignende tilstande med mord og hærgninger. Mussolini var blevet befriet fra sit italienske fængsel på den lille ø Ponza, nord for Neapel ved en dristig tysk kommandoaktion og havde, efter kontakt med Hitler, etableret sig med en fascistisk regering ved Gardasøen. Det var her han senere blev arresteret og hængt af italienske modstandsfolk. Der var italienske styrker på Balkan, Rhodos og andre øer i det Ægæiske Hav, som ikke alene blev afvæbnet men også angrebet og myrdet af tyskerne. Der var et meget stort antal italienske krigsfanger i Nordafrika og England, og hvad skulle man gøre ved dem? Man ville jo gerne fritages for at bevogte og underholde dem, men hvordan skulle man få dem hjem til et Italien, som endnu var krigsskueplads? Det var spørgsmål, der optog både Churchill, Roosevelt og Eisenhower. Den italienske flåde havde overgivet sig og var villig til at samarbejde med de allierede, men hvad med de øvrige italienske militærstyrker? Man forlangte af den midlertidige Badoglio regering, at kong Emanuel skulle erklære Tyskland krig, hvilket også skete 13. oktober 1943, men foreløbig med begrænset effekt, også fordi Italien ikke var allieret men blot med-krigsførende. Churchill forlangte i øvrigt den italienske flåde som krigsbytte efter 2. verdenskrigs afslutning, fordi det var den britiske flåde, som havde været i kamp med den lige siden Italiens krigserklæring til Storbritannien i 1940. Stalin gjorde også krav på noget af den italienske flåde, fordi italienske tropper havde kæmpet mod russerne på østfronten.

Churchill har også et kapitel om det nye hemmelige tyske V-våben - V1 og V2 -, som bombarderede London fra affyringsramper i Frankrig og Belgien i 1944. V-våbnene blev fremstillet ved og afprøvet fra en forsøgsstation ved Peenemünde i Østersøen, hvad den britiske efterretningstjeneste havde fået farten af. Et uarmeret eksemplar af dette våben var faldet ned på Bornholm medio august 1943, hvor det blev fotograferet og aftegnet af en dansk søofficer, inden tyskerne dukkede op. Fotografier og tegninger blev ad hemmelige kanaler via Stockholm sendt til London. Selv om det kan have givet briterne oplysninger om dette nye våben, er det ikke sandsynligt, at det var årsagen til det store britiske bombeluftangreb på forsøgsstationen den 17. august 1943, som var planlagt i god tid, men som kom til at koste briterne ret store tab af fly, da de

fløj hjem over Danmark. Forsøgsstationen var blevet alvorligt skadet og blev senere flyttet til Polen udenfor de britiske bombeflys rækkevidde. V-våbnet blev forløberen til efterkrigstidens mange forskellige missilvåben..

Ved udgangen af 1943 måtte de allierede se i øjnene, at krigen, hvad man havde håbet på, ikke kunne afsluttes i 1944, trods sejrene i Nordafrika, Middelhavet, Stillehavet og i Rusland. Vel havde de sovjetiske tropper drevet tyskerne tilbage over Dnepr floden, og de vestallerede fået Italien ud af krigen, men her stod de stadig syd for Rom. Og vel havde den britiske "Home Fleet" neutraliseret de to sidste tyske slagskibe i Nordnorge, og amerikanerne begyndt deres "island hopping" i Stillehavet, men før Frankrig, Polen og Filippinerne var generobret, kunne Tyskland og Japan ikke slås ud. Dog var Churchill, Roosevelt og Stalin alle optimister og fast besluttede på at gøre en ende på de to sidste aksemagter. For at enes om hvorledes, mødtes de på en konference i Teheran ultimo november 1943.

Churchills redegørelse for drøftelserne på Teheran-konferencen i Persien primo december 1943, hvor Roosevelt, Stalin og Churchill mødtes samlet for første gang, er nok et af de mest interessante afsnit i dette bind. Det er her Churchill redegør for, hvordan han mener, man skal komme videre, og det er også her, vi for første gang møder den uenighed, der kom mellem ham og amerikanerne om prioriteringen af felttogene i Europa.

Roosevelt redegjorde for de amerikanske planer mod Japan i Stillehavsregionen og gav udtryk for ønsker om i højere grad at støtte og engagere Chiang-Kai-Shek i dennes kamp mod japanerne bl.a. ved en allieret offensiv i Burma og britiske landgangsoperationer mod Malakka halvøen. Stalin gav ikke meget for Chiang-Kai-Sheks hær. Han målte, som bekendt, mest militær styrke ved antallet af rådige divisioner, jævnfør hans ironiske spørgsmål: "Hvor mange divisioner har Paven?" Han sagde i øvrigt, at Sovjet Unionen var helt optaget af kampen mod Hitlers hære i Rusland og ikke ville kunne bidrage til nedkæmpelsen af Japan, før Tyskland var slået.

Churchill fremførte sit syn på mulighederne i Europa. Han var ikke i tvivl om, at "Overlord" måtte have førsteprioritet og iværksættes i forsommeren 1944, hvad Stalin også støttede. Men samtidig fremhævede Stalin værdien af felttoget i Italien, som var en aflastning af hans eget engagement derhjemme.. Han mente dog ikke, at det var den rette vej for en offensiv mod selve Tyskland. Churchill var enig heri og sagde, at de

vestallierede styrker i Italien kun ville rykke frem nord for Rom for at opnå nogle flyvepladser, hvorfra man kunne række Tyskland med bombefly. Herefter kunne de ret betydelige britisk/amerikanske kræfter, der var koncentreret i Italien, enten anvendes til en landgang i Sydfrankrig, koordineret med "Overlord" eller til et fremstød gennem Adriaterhavet, Istrien og Ljubljana passene mod Østrig, en strategi som fandt Roosevelts støtte. Herudover anbefalede Churchill et fremstød mod Sortehavet, enten ved at få Tyrkiet med i krigen eller ved en offensiv på Balkan gennem det Ægæiske hav. Erobringen af de tysk besatte øer her krævede relativt få styrker. Adgangen til Sortehavet via Dardanellerne ville åbne en ny forsyningsrute til Sovjet Unionen med en større kapacitet end ruterne gennem Ishavet og Persien. Der er næppe tvivl om, at Churchill her har haft felttoget mod Dardanellerne i 1. verdenskrig i tankerne, selvom dette var mislykkedes og havde kostet ham den daværende marine-ministerpost. Men det var også noget, der mødte stor modstand fra amerikanerne, som ikke ønskede at sprede kræfterne yderligere. Og disse churchillske planer blev da heller ikke realiseret. Briterne havde på Churchills krav i oktober 1943 selv iværksat nogle operationer for at erobre øerne Rhodos, Kos og Leros, men de blev imødegået af stærke tyske modangreb og derefter opgivet på grund af manglende britisk luftstøtte, i øvrigt ligesom på Kreta i 1941.

Det er på baggrund af disse diskussioner interessant at se, hvor meget de allierede stræbte efter at erobre steder, hvorfra de kunne udøve luftherredømme og bl.a. starte angreb med store bombefly mod mål i såvel Japan som Tyskland. I Stillehavet var det på Marianerne og Filippinerne. Man husker at atomangrebene mod Japan i 1945 udgik fra Guam. I Europa ville man gerne have sådanne flybaser i Norditalien og Tyrkiet, udover hvad man havde i Storbritannien. Luftbaserne i Nordafrika var for langt væk til at kunne angribe målområder i Tyskland og olieklenderne i Rumænien.

På Teheran-mødet benyttede Churchill og Roosevelt også lejligheden til med Stalin at drøfte fremtidige grænser i Europa, efter at krigen var vundet. Churchill sagde, at Storbritannien havde særlige forpligtelser til at støtte den polske eksilregerings krav. Storbritannien var gået i krig for Polens skyld, og der var store polske tropestyrker, som kæmpede på de forskellige fronter under britisk kommando. Stalin krævede, at Polens østgrænse blev den i 1939 aftalte mellem Tyskland og Sovjet Unionen. Polen kunne så få kompensation mod vest til Oder floden på Tysklands bekostning. Finlands grænser blev også drøftet. For en fredsslutning med Sovjet Unionen krævede Stalin, at Finland straks trak sig ud af krigen på Hitlers side, og at Sovjet som kompensation skulle have Karelen

i syd og Petsamo i nord. Der blev også talt om en fremtidig deling af Tyskland i flere mindre stater. Prøjsen skulle totalt adskilles fra resten af Tyskland. Her er det også interessant, at Roosevelt mente, at Nordvest-tyskland med Hamburg, Kiel og Nordsøkanalen skulle udskilles som et selvstændigt område under "De Forenede Nationer"s kontrol. Østrig og Ungarn og Rumænien skulle skilles fra al fremtidig tysk indflydelse. Nogen enighed om alle disse ting blev ikke opnået men udskudt til senere afgørelse ved en kommende fredskonference. I sine erindringer konstaterer Churchill, at Tyskland efter dets "unconditional surrender" i en længere årrække af de allierede var blevet opdelt i fire militære besættelseszoner, hvortil han profetisk tilføjer: "It can't last". Han opnåede at opleve oprettelsen af NATO og dens modsvar Warszawa-pagten og Vest-tysklands senere optagelse i førstnævnte, men han oplevede ikke Berlinmurens fald og Vest- og Østtysklands påfølgende genforening.

Churchill drog hjem fra Teheran over Cairo i selskab med Roosevelt, som han fik vist Pyramiderne og Sphinxen. Han fortsatte selv til Tunis, hvor han beså ruinerne af Carthago med tanker på det gamle Romerriges opgør med en stærk militær modstander. Han havde imidlertid pådraget sig en lungebetændelse, hvorfor han tog et rekreationsophold i Marrakesh i Marokko, inden han kom hjem til London medio januar 1944. Det var her, han hørte de nedslående nyheder om Anzio operationen.

Efter den italienske kapitulation og da tyskerne i vinteren 1944 begyndte at blive presset af russerne på den sydlige front, besluttede Hitler en gradvis tilbagetrækning fra Balkan, der startede med en opgivelse af Grækenland. Her udbrød der i marts en borgerkrig mellem den kommunistiske partisan bevægelse E.L.A.S. og kongetro grækere, en konflikt som Churchill følte, at Storbritannien måtte blande sig i for at støtte eksil kongen, Georg, og de græske styrker, der havde kæmpet på allieret side efter nederlaget på Balkan i 1941. Med britisk hjælp lykkedes det at nedkæmpe de græske E.L.A.S. styrker i maj 1944 og få indsat en demokratisk regering under Papandreo. Stalin, hvis sympati lå hos E.L.A.S., undlod at blande sig.

Det bør i denne sammenhæng nævnes, at marskal Titos partisaner var blevet meget aktive og bandt en hel del tyske divisioner. Churchills problem var, at Storbritannien siden 1941 havde givet den jugoslaviske kong Peter og hans eksilregering tilsagn om støtte. Denne regering ville kommunisten Tito ikke samarbejde med, så i slutningen af 1943 besluttede Churchill at støtte Tito med våbenleverancer og militære rådgivere. Britiske styrker havde i mellemtiden erobret nogle af øerne udfor den dalmatiske kyst i Adriaterhavet og sendt flådestyrker hertil. Som det

måske huskes i Danmark, gjorde den senere danske viceadmiral Helms som ung officer i 1944 britisk krigstjeneste ombord i krydseren *Delhi*, der var stationeret der, og hjalp i en speciel anledning briterne med kontakt til Titos folk, som havde taget tyske krigsfanger, som skulle forhøres.

Efter sin hjemkomst til London var Churchill mest optaget af forberedelserne til operation "Overlord". Den britisk/amerikanske planlægningsstab havde tidligt valgt at gå i land på kyststrækninger i Normandiet mellem Le Havre og Cherbourg, som var noget beskyttet mod hårdt vejr fra vest og som også var mindre stærkt befæstet end kysterne omkring Calais på det smalleste sted af Doverstrædet, hvor tyskerne forventede en landgang. Dette måtte naturligvis holdes meget hemmeligt, og der blev også gjort meget for at lade tyskerne forblive i troen på, at det var ved Doverstrædet man ville gå over. Den amerikanske general Patton, som tyskerne havde lært at respektere i Nordafrika og på Sicilien, blev sat i spidsen for et armekorps og afholdt nogle parader for sine tropper med nogle taler til den lokale engelske befolkning, som kunne tyde på en landgang ved Calais. Der blev også gjort andre foranstaltninger for at holde tyskerne i tvivl om, hvor den tyske Atlantvold ville blive angrebet. At det var noget nært forestående i foråret 1944, var tyskerne dog klar over.

Planlægningsstaben under den britiske general Morgan havde først tænkt at angribe med at landsætte 3 divisioner – 2 britiske og 1 amerikansk – på en kortere kyststrækning i Normandiet mellem Caen og Isigny til opbygning af et brohoved med efterfølgende overførsel af 2 divisioner. Men det fandt både Eisenhower, der var udpeget som øverstkommanderende for "Overlord", og Montgomery, som var kommanderende for de britiske og canadiske styrker, var for lille en angrebsstyrke og for kort en kyststrækning. Det blev da også ændret til at indsætte 5 divisioner i første bølge på en længere kyststrækning og følge den op med 2 divisioner, når et brohoved var etableret. Det lykkedes at fremskaffe de ekstra divisioner og landgangsfartøjer, som denne udvidelse krævede, ved at udsætte angrebstidspunktet en måned.

Forfatteren af dette indlæg kan ikke lade være at tænke på de tyske planer for en invasion af England i 1940, den såkaldte operation "Seelöwe", der som tidligere nævnt efter megen betænkning blev opgivet af Hitler. Her ønskede den tyske hær i første bølge samtidigt at landsætte 6 divisioner på en længere kyststrækning mellem Dover og Portsmouth med en invasionsflåde hovedsagelig bestående af trawlere og pramme, som skulle slæbes over Kanalen kun beskyttet af nogle få mindre krigsskibe.

Den tyske marine sagde, at det var alt for ambitiøs en plan, og at den i øvrigt ikke kunne udføres, før det britiske luftvåben var helt nedkæmpet. Stillingen var meget mere lovende for de vestallierede i 1944. Det tyske Luftwaffe var gradvist blevet stækket siden 1940, og der var opbygget store luftstyrker i Storbritannien, der kunne sikre lokalt luftherredømme i det valgte invasionsområde. Tillige var der blevet udviklet og bygget et stort antal egentlige landgangsfartøjer, som kunne landsætte tanks, køretøjer og forsyninger direkte på stranden. Man kunne næsten have ønsket sig at se den tyske operation "Seelöwe" udført for at ende i en fiasko i modsætning til den allierede operation "Overlord", som dog også en overgang så kritisk ud, men som bekendt endte med at lykkes over forventning.

Noget af det, som Churchill var mest optaget af, var konstruktionen og bygningen af de to kunstige "Mulberry" havne, som skulle beskyttes mod vejrliget af et stort antal sænkede blokskibe, som tyske flyvere under invasionen begejstret men fejlagtigt troede var sænket af de tyske kystbatterier. Churchill var også meget begejstret for ideen med en pipeline, "Pluto", udlagt på havbunden for overførsel af brændstof til det allierede brohoved. Landgangsstyrkerne havde stor gavn af de kunstige havne i starten, om end den, der betjente de amerikanske styrker, senere blev ødelagt af et stormvejr. Det lykkedes imidlertid at erobre Cherbourg og nogle andre havne på den franske kyst før de allieredes udbrud fra brohovederne.

Et andet fantastisk projekt var at konstruere nogle start- og landingsbaner for jagerfly på en flydende platform bestående af frossen is indeholdende nogle træstykker, der ville gøre den særlig modstandsdygtige over for beskydning eller bombning. Den skulle opankres udfor invasionsstrandene for at give konstant flystøtte under landsætningerne. Isen, som skulle vedligeholdes af en refrigerator, ville være flere måneder om at smelte. Men dette projekt blev dog opgivet på grund af de nærliggende flyvepladser i England overfor den valgte invasionskyst.

Bind VI

Churchills sjette og sidste bind omhandler resten af 2.verdenskrig og dens nærmeste følger. Han kalder det "Triumf and Tragedy" på grund af de allieredes endelige sejr, men også fordi det, mod hvad han havde håbet, ikke blev indgangsdøren til en mere fredelig verden end den, der havde præget hans eget liv og gerning.

Dette bind handler naturligvis først om D-dagen, briternes, og amerikanernes invasion i Normandiet den 6. juni 1944 og den efterfølgende

befrielse af Frankrig og Belgien, de to nationer Churchill forgæves havde forsøgt at hjælpe militært ved det tyske angreb i 1940. Det var optakten til det felttog, som også endte med Danmarks befrielse ni måneder senere.

Når det gælder den allierede strategi efter erobringen af Sicilien i juli 1943, kom man til et af de punkter, hvor der var størst uenighed på de to sider af Atlanten. Churchill var opsat på at udnytte succesen i Middelhavsområdet til at få Italien ud af krigen ved fortsatte erobringer på det italienske fastland. I Amerika var der stærke kræfter, som anbefalede, at man nu koncentrerede alt om en invasion af Frankrig for videre operationer mod selve Tyskland, og man var ikke villig til at støtte Churchills strategi med vægten på at udnytte den allierede overlegenhed i Sydeuropa til en indtagelse af Rom, inden iværksættelsen af "Overlord" det følgende år. Churchill fremhæver i sine erindringer i forbindelse med disse uoverensstemmelser om den overordnede strategi i Europa, at han lige fra starten havde været en stor tilhænger af den tidligst mulige invasion i Frankrig og selv havde foranstaltet den store opbygning af amerikanske styrker i Storbritannien med dette for øje. Han havde imidlertid anbefalet, at man i mellemtiden udnyttede den allierede overlegenhed i Middelhavet mest muligt. Men her var det specielt rådigheden over tilstrækkeligt med landgangsfartøjer, der spillede ind. De amerikanske stabschefer var betænkelige ved at trække på dette afgørende potentielle, når det drejede sig om yderligere landgange på fjendtligt besatte kyster til skade for "Overlord". Det var da også det, der afgjorde udfaldet, og efter Churchills mening umuliggjorde den hurtige erobring af Italien, som han havde været så stærk en talsmand for. Churchill anfører, at udviklingen af de forskellige typer af landgangsfartøjer var startet i England, men erkender, at det var i USA, at dette specielle materiel primært blev videreudviklet og bygget for at tilgodese de allieredes samlede behov. Churchill fremhæver til sit forsvar den store gevinst engagementet af store tyske styrker i Italien var for "Overlord" succes og det videre felttog i Europa. Og herunder ikke mindst den senere erobring nord for Rom med de fremskudte flybaser for udbombningen af den tyske flyindustri.

En succesfuld landgangsoperation var – udover rådighed over tilstrækkelige og veltrænede hær- og marinestyrker – betinget af lokalt søherredømme og luftstøtte fra nærliggende flyvepladser, indtil egnede flyvepladser var erobret på fjendens territorium. Hvor dette ikke kunne sikres, måtte den nødvendige luftstøtte komme fra hangarskibe, som det var

tilfældet i Stillehavet. Man kan derfor også slutte, at en invasion gennem Danmark eller Norge, som tyskerne anså for en stor mulighed i 1943/44, og som de lokale modstandsbevægelser håbede på, ikke var noget af det mest sandsynlige mellem de allieredes invasionsplaner i Europa.

Men at de foran nævnte betingelser var til stede ved iværksættelsen af "Overlord" i forsommeren af 1944 skyldtes ikke blot de geografiske forhold, men også og ikke mindst Churchills utrættelige bestræbelser for at opbygge de nødvendige styrker, lige siden han tog tøjlerne i 1939, først som marineminister og siden som forsvarsminister og statschef. Det eneste, der nu kunne forhindre en landgang i Normandiet, var vejrforholdene, og operationen måtte da også udsættes et døgn på grund af stormfuldt vejr. En midlertidig opklaring i vejret fik, efter svære overvejelser og rådslagning med sin stab, Eisenhower til at beordre sit "go" dagen før iværksættelsen af dette enorme foretagende, som det var at etablere et udgangspunkt på kontinentet for at slå Tyskland ud. I Churchills tanker om at få revanche i 1944 huskede han især det fransk/britiske nederlag i 1940 og russernes vanskeligheder ved at imødegå det tyske angreb i 1941 og de to følgende år. Man ville utvivlsomt møde kraftig tysk modstand, men han besluttede alligevel selv at besøge invasionskysten kort efter landgangen og flere gange senere.

Churchills værk koncentrerer sig derefter om befrielsen af de tysk besatte vesteuropæiske lande i forbindelse med den gradvise nedkæmpelse af det tyske militær. Først og fremmest i Frankrig, som havde været Storbritanniens allierede i krigens begyndelse indtil den tysk/franske våbenstilstand i 1940, der førte til den franske Vichy regering, der var fjendtligt indstillet overfor Churchill og hele hans politik. Churchill havde fra det tidspunkt støttet de frie franske styrker under de Gaulle, trods nogen modstand fra USA, som havde opretholdt diplomatiske forbindelser med Vichy til kort efter den allierede invasion af Nordafrika. Trods de Gaulles modvilje kom denne kontakt til at betyde meget for samarbejdet med de franske myndigheder i dette tidligere Vichy kontrollerede område. At, de Gaulle var en vanskelig person at komme overens med, er uomtvisteligt, hvad Churchill efter en længere meningsudveksling med Roosevelt også måtte erkende.

I en tale i Parlamentet ultimo september 1943 havde Churchill gjort det klart, at der endnu var et stykke vej til en sejr over Nazityskland, og at man måtte forvente nye modstød også efter en landgang i Frankrig. Efter konsolideringen af brohovederne i Normandiet i juli 1944 blev det vest-allierede felttog mod Tyskland lagt på Eisenhowers skuldre, hvor Montgomery - heltten fra Alamein - fik ansvaret for fremstødet mod Nord-

tyskland gennem Belgien og Holland, mens de amerikanske generaler Bradley og Patton stod for fremmarchen mod Sydtyskland og det vigtige Ruhrområde med al dets krigsindustri.

Befrielsen af Frankrig med indtagelsen af Paris skete uventet hurtigt, efter at store tyske styrker var blevet omringet i den såkaldte Falaise-lomme syd for Seine floden, og general Patton med sine panserstyrker var brudt ud fra Normandiet. Churchill var meget opsat på, at de frie franske styrker under de Gaulle fik andel i Frankrigs befrielse, og de blev da også modtaget og hyldet af indbyggerne, da Paris blev indtaget. Den hurtige erobring af Frankrig må også tilskrives den allierede landgang i Sydfrankrig ved Marseille, som åbnede en ny forsyningsrute til det amerikanske fremstød mod Sydtyskland på de allieredes højre fløj.

Rom var blevet indtaget samtidig med invasionen i Normandiet, hvorefter de britisk/amerikanske hærstyrker i Italien, således som tidligere besluttet, indtog en forsvarslinie syd for Posletten for at binde store tyske og nogle få Mussolini-tro italienske hærstyrker.

Den første prøvelse for briterne var bombardementet af London med de førerløse nye V-våben, der kom til at koste civilbefolkningen nye ofre. Churchill siger, at det britiske luftforsvar var forberedt på denne trussel og nedskød en stor del af disse missiler, inden de kunne gøre skade. Men helt at stoppe dette angreb var ikke muligt, før deres affyringsramper, som var opstillet i Nordfrankrig og Belgien, var blevet erobret under den allierede fremrykning. i efteråret 1944.

Den anden prøvelse var i september 1944, hvor Montgomery søgte at forcere floderne i Holland og erobre broerne derover ved et fremstød over Eindhoven, Nijmegen og Arnhem. Sidstnævnte sted blev han stoppet af en tysk SS panserdivision, hvis tilstedeværelse den britiske efterretningstjeneste ikke havde været opmærksom på. Angrebet ved Arnhem blev støttet af britiske og polske faldskærmstropper, som led store tab. Dette fremstød er senere blevet kendt gennem filmen "One bridge too far". Churchill forsvarede Montgomery's mislykkede forsøg med hans offensive ånd, som senere muliggjorde en forcering af Rhinen og andre floder med stormbåde og efterfølgende indtrængen i Nordvesttyskland med dets vigtige havne, Hamburg og Bremen.

Den næste store prøvelse ved juletid 1944 var det tyske Ardennerfremstød med panserstyrker, som kom overraskende og trængte de allierede hære en del tilbage, ved de tyske angribes, om end forgæves, forsøg på at trænge frem til Antwerpen. At dette modstød blev stoppet, tilskriver

Churchill de vestallierede troppers sejhed og den flyindsats, der først blev mulig, efter at vejret var klaret op. Han fremhæver dog også general Pattons energiske undsætning af Bastogne, hvor en amerikansk kommandant havde afvist et tysk krav om overgivelse med det berømte og for tyskerne uforståelige ord: "nuts".

Den sidste prøvelse var en fornyet offensiv af de tyske ubåde, som var blevet forsynet med snorkel, der muliggjorde, at de kunne oplade deres batterier uden at dykke ud. Disse ubåde blev primært indsat mod kysttrafikken omkring Storbritannien og kostede nye tab af skibe, om end ikke i samme størrelsesorden som tidligere. Men admiral Dönitz var også i gang med at bygge en ny ubådstype med høj undervandsfart, som kunne være blevet en ny alvorlig trussel. Heldigvis for de allierede blev denne nye ubådstype ikke operativ før Tysklands sammenbrud i maj 1945.

Inden den allierede sejr over aksemagterne, Fascist-italien og Nazi-tyskland, var vundet, havde Yalta-konferencen fundet sted primo februar 1945, hvor Churchill, Roosevelt og Stalin med deres vigtigste politiske og militære rådgivere mødtes for at træffe beslutning om Europas fremtid. Man ønskede også med Stalin at drøfte den fremtidige verdensorganisation, der skulle afløse det tidligere Folkeforbund, som bl.a. USA ikke havde været medlem af. Stalin var ikke medunderskriver af det "United Nations Charter", der, som tidligere omtalt, Roosevelt og Churchill havde ladet udfærdige i 1942. Det var kriterierne for medlemskab og afstemningsregler i den planlagte, nye verdensorganisation, der blev drøftet. Der var enighed om at oprette et Sikkerhedsråd, der skulle forhindre nye krige i at opstå. Af dettes syv medlemmer skulle "de fire store" have permanent medlemskab med vetoret mod de af dem uønskede beslutningsforslag. I Generalforsamlingen ønskede Stalin de tre sovjetrepublikker Ukraine, Litauen og Hviderusland optaget, med henvisning til antallet af Storbritanniens dominions, som også ønskede selvstændig repræsentation. Man kan altså sige, at "De Forenede Nationers Organisation" blev grundlagt på Yalta mødet. Roosevelt tilbød i øvrigt på dette møde USA's værtskab for den kommende verdensorganisation.

Et andet vigtigt punkt, der blev bekræftet på Yalta-mødet, var de allieredes besættelseszoner efter Tysklands besejring. Her blev Frankrig tilbudt en egen zone i Sydtykland. Østrigs adskillelse fra Tyskland og opdeling i allierede besættelseszoner til en endelig fredsslutning blev også enstemmigt vedtaget. Men et andet stort spørgsmål, som man ikke nåede til enighed om, var Polens fremtidige grænser. Det blev som bekendt Stalins tidligere fremsatte ønsker, der kom til at gælde, efter at han hav-

de afvist forhandling med den polske eksilregering i London og havde fået indsat en kommunistisk regering i Polen, efter at sovjetstyrker var rykket ind i dette land. Det blev jo så tillige mønsteret for de øvrige øst-europæiske lande, som blev besat af Sovjet Unionen.

Som allerede besluttet i 1942 drøftede man på ny opgøret med de, der havde startet 2.verdenskrig i Europa, og bestemte at nedsætte et tribunal med dommere fra de tre allierede nationer og Frankrig, som på juridisk forsvarlig vis kunne dømme og straffe krigsforbryderne. Det førte til den senere nok så omtalte "Nürnberg Domstol", hvis domme blev eksekveret i 1946/47. Der har efter krigen været nogle divergerende synspunkter om dens berettigelse, da den alene varetog sejrherrenes interesser. "Væ victis" (Ve de besejrede), som de gamle latinere sagde.

De allieredes nedkæmpelse af Tyskland - kort efter Hitlers selvmord i bunkeren i Berlin - sluttede som bekendt først med hans efterfølger, Dönitz' overgivelse af Holland, Nordvesttyskland og Danmark til Montgomery 5.maj 1945. Det efterfulgtes af overgivelsen af alle de tysk kontrollerede områder tre dage senere. De tyske styrker i Norditalien havde allerede kapitulert 29.april. Det var her, at italienske partisaner havde fanget og dræbt Mussolini. De to diktatorer overlevede således ikke den verdenskrig, de selv havde startet.

I mellemtiden havde russerne erobret både Polen, Rumænien, Bulgarien, Jugoslavien og Ungarn, for til sidst efter nogle hårde kampe at have indtaget Berlin. Sydtyskland, Tjekkosllovakiet og Østrig var blevet partielt erobret af både amerikanske, franske og russiske styrker. Der var endnu nogle tyske styrker i de Baltiske Lande, som den tyske flåde, med Montgomery's tilladelse, søgte at evakuere til Nordvesttyskland og Danmark inden den endelige tyske kapitulation. I sine erindringer undlader Churchill ikke at omtale det russiske fremstød fra øst som en væsentlig årsag til de allieredes endelige sejr over Nazityskland. Men han undlader at anføre, at det var ham, der gav Montgomery ordre til at forhindre russerne i at trænge videre vestpå end til Lübeck. Sovjet Unionens forsøg på at komme til at beherske Østersøudløbene måtte efter Churchills opfattelse forhindres omgående. Han huskede, at Molotov under nogle samtaler med Ribbentrop i 1940, hvor de to lande endnu stod på god fod med hinanden, havde fremsat et ønske om kontrol over Kattegat.

Men krigen var dermed ikke slut for de vestallierede. Japans nederlag udestod endnu. Churchill havde som nævnt lovet Roosevelt, at Storbritannien og dets Dominions ville deltage i den endelige kamp mod Japan, dels ved en offensiv fra Indien mod de japanske styrker i Burma, på

Malakka-halvøen og i Ostindien, dels ved indsættelse af en større britisk flådestyrke i Stillehavet i nært samarbejde med den amerikanske flåde.

Til Churchills forundring var den amerikanske flådechef admiral King betænkelig ved at modtage en britisk flådestyrke i Stillehavet. Kings begrundelse var, at Royal Navy, i modsætning til US Navy, ikke i samme omfang havde udviklet de støtteskibe, som skulle til for at yde flådestyrkerne de nødvendige forsyninger til søs. Men på Churchills insisteren sendtes en britisk flådestyrke, under admiral Fraser, indeholdende en anseelig hangarskibsstyrke, til Stillehavet via Australien i juni 1945. Trods de amerikanske betænkeligheder blev den budt hjertelig velkommen både af admiral Nimitz, som øverste chef for de allierede flådestyrker i Stillehavet, og af admiral Spruance, under hvem den britiske hangarskibsstyrke skulle operere.

I mellemtiden havde de amerikanske Stillehavsstyrker haft ny fremgang. Spruance's invasion af Marianerne i juni 1944 havde ført til et større søslag i Filippinerhavet, hvor japanerne mistede flere hangarskibe og de fleste af deres fly, uden nævneværdige amerikanske tab. Den japanske flåde kunne efter dette søslag ikke mere genoprette sine tab af hangarskibe og deres tilknyttede fly og piloter.

I oktober 1944 startede McArthurs landgang på Filippinerne støttet af admiral Halsey's flåde. For japanerne betød besiddelsen af denne øgruppe så meget, at de besluttede at sætte resten af deres flåde ind for at imødegå det amerikanske angreb. Det førte til verdenshistoriens største sø/luftslag omkring Leyte Gulf, som, om end med nogle kritiske situationer for amerikanerne, førte til den japanske flådes nederlag og tilbagetrækning hovedsagelig til Singapore og Hollandsk Ostindien, det eneste sted, hvor resterne af denne flåde nu kunne få sine olieforsyninger.

Man må igen beundre Churchills evne til både klart og rimelig kortfattet at beskrive dette fem døgns lange søslags forskellige faser og dets vekslende resultater for begge de kæmpende parter. Churchill forsvarede admiral Halsey for den kritik, han efterfølgende fik af amerikanske militærhistorikere, for at være blevet lokket væk fra Filippinerne for at nedkæmpe den japanske admiral Ozawas hangarskibsstyrke, som var sendt ud fra selve Japan som "lokkemad" for at drage den amerikanske hovedstyrke væk fra Leyte Gulf. Han siger, at Halsey under de givne omstændigheder ikke kunne vide, at det var en "decoy" styrke, og at de japanske hangarskibe måtte være hovedmålet for hans flåde. Han forsvarede også den japanske admiral Kuritas beslutning om at trække sine hårdt

prøvede, overlevende skibe tilbage i stedet for at angribe den amerikanske landgangsflåde udfør Leyte med ordene: "Those who have endured a similar ordeal may judge him".

Efter udfaldet af ovennævnte sø/luftslag var vejen fri for en erobring af Filippinerne, hvori også styrker fra Australien og New Zealand deltog. Det var under disse kampe, at den japanske flåde startede sin kamikaze selvmordstaktik, som kom til at præge resten af søkrigen i Stillehavet. Den australske krydser, *Australia*, blev under landgangen på hovedøen Luzon fem gange udsat for kamikaze angreb, men forblev, trods svært skadet, på stedet for at støtte landgangsoperationen. Churchill skyndte sig at sende sin anerkendelse både til præsident Roosevelt og den australske regering for de opnåede resultater. Luzon blev dog først befriet i januar og resten af de filippinske øer i juni 1945, men den amerikanske generobring af Filippinerne blev prist af den indfødte befolkning og af de overlevende og hårdt prøvede amerikanske soldater, som japanerne havde holdt fangne på Luzon efter deres angreb på Filippinerne i 1941.

Indtagelsen af Filippinerne blev krigsafgørende i Stillehavet, fordi de store skibstab, japanerne havde lidt fra både Halsey's hangarskibs fly og den amerikanske ubådsflåde, ikke kunne erstattes. Forsyninger med olie og andre råstoffer, som Japan var så afhængig af, blev næsten afbrudt, og krigen var hermed allerede tabt.

Præsident Roosevelts død medio april 1945 før sejren over aksemagterne var et hårdt slag for Churchill, som ikke alene følte, at han havde mistet sin vigtigste allierede statsmand, men også en nær personlig ven. Han skrev straks et kondolencebrev til Mrs. Roosevelt og et til Harry Hopkins, som havde været hans nære kontakt til Roosevelt lige siden dennes første besøg i Storbritannien i 1941. Roosevelt blev efterfulgt af sin vicepræsident, Harry Truman, som Churchill havde mødt, men ikke været i nærmere kontakt med. Det betød jo, at han nu måtte til at samarbejde og opnå fælles enighed om krigsførelsen og om efterkrigstiden med en ny allieret statsmand. Han opnåede imidlertid hurtigt god kontakt til Truman, som gav ham tilsagn om at arbejde videre i Roosevelts ånd.

En planlagt amerikansk landgang på det japanske hovedland krævede som bekendt, at man først måtte erobre eller neutralisere de japanske støttepunkter på Formosa, Iwo Jima og Okinawa. Det var under erobringen af sidstnævnte, at den britiske hangarskibsstyrke i Stillehavet gjorde sig så godt gældende ved at neutralisere de japanske flyvepladser på

Formosa, at det fik både Nimitz' og Spruance' uforbeholdne anerkendelse til stor glæde for Churchill.

Japans kapitulation i august 1945, før den planlagte landgang på hovedøen Honshu, er blevet tilskrevet brugen af de to atombomber mod Hiroshima og Nagasaki. Udviklingen af atomvåbnet, som Churchill støttede kraftigt, havde krævet en enorm stor fælles amerikansk/britisk forsknings-, udviklings- og forsøgsindsats. Tyske energiske bestræbelser på at udvikle atomvåben, på basis af norsk tungtvand, førte, som det først blev kendt efter krigen, ikke til brugbare resultater. Beslutningen om brugen af atomvåben mod Japan var vanskelig på grund af den erkendte masseødelæggelses effekt og de radioaktive eftervirkninger. Det var en beslutning, som den nye amerikanske præsident Truman alene traf i samråd med sine nærmeste politiske og militære rådgivere, efter man havde erfaret, at nogle japanske fredsfølere fremsat via Sovjet Unionen ikke tydede på, at Japan ville bøje sig for kravet om "unconditional surrender". Det var også for at spare de tab, man ville have fået ved en invasion af selve det japanske hovedland.

Efterkrigsanalyser viser dog, at det var afskæringen af forsyninger udefra til Japans fortsatte krigsførelse, der var hovedårsagen til den japanske beslutning om at kapitulere. Kapitulationen blev som velkendt – efter en seriøs henstilling til den japanske militærregering fra kejser Hirohito – vedtaget og undertegnet ved en ceremoni ombord på det amerikanske slagskib *Missouri* – opankret på Tokyo red – med deltagelse af repræsentanter for alle de allierede nationer undtagen Sovjet Unionen. Stalin undlod dog ikke i sidste øjeblik at erklære Japan krig og benyttede lejligheden til at besætte hele den nordlige ø Sakhalin, som tidligere havde været delt mellem Japan og Sovjet Unionen. Sovjet Unionen havde ikke før deltaget i krigen mod Japan, men som Churchill lidt sarkastisk bemærker: "Non the less she claimed her full rights as a belligerent"

Sidste afsnit af Churchills værk handler mest om mødet mellem de tre allierede statsoverhoveder i Potsdam medio juli 1945. Det var et møde foreslået af Churchill for at søge de uoverensstemmelser, der var opstået specielt med hensyn til Polens fremtidige grænser, styre og andre problemer, bragt ud af verden, hvad som bekendt ikke lykkedes. De af Sovjet Unionen besatte østeuropæiske nationer blev ret hurtigt mere og mere et lukket område for de vestallierede, både med hensyn til kontakten med borgerne i disse lande og med hensyn til vestlig demokratisk indflydelse på og hjælp til deres nyindsatte regeringer. Churchill gjorde ikke alene Stalin, men også resten af verden, opmærksom på, at Stor-

britannien var gået i krig på grund af Hitlers militære og diktatoriske overgreb mod de østeuropæiske stater, specielt Tjekkoslaviet og Polen; områder, som de vestallierede nu var ved at blive afskåret fra. For Polens vedkommende på grund af den af Sovjet Unionen indsatte provisoriske Lublin regerings kompromisløse holdninger. Han nævnte også de store polske styrker, der havde kæmpet med briterne i alle tre værn, og fremhævede disse polakkers ret til at vende hjem for at være med i genopbygningen af et frit og demokratisk Polen. Mange vil nok i den forbindelse mindes Churchills berømte ord: "An Iron Curtain has been drawn down upon their front. We do not know what is going on behind." . Efterkrigstidens jerntæppe kom til at eksistere i mange år.

Efter de allieredes sejr i Europa blev der i Storbritannien på Labour partiets anfordring i juni 1945 udskrevet nyvalg til Parlamentet. Det endte med et nederlag til Churchills konservative parti, hvorefter han en måned senere blev afløst af sin tidligere vicestatsminister, Atlee, som ny britisk statsminister for en Labour regering. Churchill accepterede, som god demokrat, naturligvis denne det britiske folks politiske afgørelse, om end nok med en noget skuffet resignation, thi det havde været ham, der havde holdt sammen på den britiske nation og dets Imperium i farens stund gennem alle de fem krigsår fra 1940 til 1945.

Churchill slutter sit værk med at filosofere over nu ikke længere at have nogen indflydelse på udviklingen hverken hjemme eller ude, men også med en tak til det britiske folk for den støtte, han havde fået og den venlighed han havde mødt, mens han havde haft ansvaret.

Afsluttende bemærkninger

Churchill levede 20 år efter 2. verdenskrigs afslutning. Bortset fra en kortere periode i midten af 50'erne trak han sig tilbage fra sit tidligere politiske liv og virke og koncentrerede sig om historieskrivning, som - udover det her omtalte og kommenterede værk - resulterede i en "History of the English Speaking People". Men han gik også igen i gang med sin kunstneriske hobby, oliemaling, som han fandt stor afslapning og tilfredsstillelse ved.

Forfatteren af dette indlæg om Winston Churchill er en af dem, som endnu husker optakten til og forløbet af 2.verdenskrig, om end oplevet det meste af tiden fra et tysk besat land, hvor man først efter krigen kunne få fuldt overblik over de vigtigste hændelser og deres betydning. Som sådan, kan man ikke lade være at tænke på, hvordan det hele var gået, om ikke Churchill havde taget tøjlerne i Storbritannien, da det så mest kritisk ud. Hitlers planer om et nazistisk "Neu Europa", Mussolinis planer om et italiensk Imperium i Afrika og et "Mare Nostrum" i Middel-

havet og Japans drømme om et Imperium i Østasien og Stillehavet var uhyggelige og fra 1940 til 1942 ikke illusoriske. At disse aksemagternes planer ikke blev realiseret, kan i høj grad tilskrives Churchills indsats.

Hans vigtigste indsats må nok siges, at være de bånd han knyttede med USA gennem præsident Roosevelt i 1941, hvad der i 1949 efter den nye konfrontation med Sovjetunionen førte til oprettelsen af "Atlantpagten" med dens politiske og militære sammenhold mellem demokratierne i Nordamerika og Europa, en alliance som stod sin prøve under den "kolde krig", og som i dag – efter Sovjetunionens opløsning – også omfatter de tre Baltiske Stater og de fleste Østeuropæiske Lande. Ikke mindst dette sidste ville have glædet ham, selv om han måske ville have tænkt sit: "It can't last"; realist som han var.

Winston Churchill er da også blevet hyldet og æret i mange af de nationer, hvis befrielse i 1945, han havde medvirket så meget til. Her i Danmark blev han i 1950 inviteret på besøg som statens og kongehusets gæst. Han blev i den anledning dekoreret med en elefantorden samt bæret med en æresdoktortitel ved Københavns Universitet, hvor han holdt tale. Der er senere ved den engelske kirke i København anlagt en "Churchill Park", hvor hans buste står. Herhjemme husker man især "Churchill Klubben" med Aalborgdrengene, der under 2. verdenskrig – tillige med flere andre modstandsgrupper – gik tyskerne imod med deres sabotagehandlinger helt i Churchills ånd.

Skal man karakterisere hans indsats, må det nok være med hans eget motto, gengivet i hans værk om 2. verdenskrig og her oversat til dansk:

I KRIG: BESLUTSOMHED,
I NEDERLAG: TRODS,
I SEJR: STORSINDETHED,
I FRED: VELVILJE.

MARINENS BIBLIOTEK

ERHVERVELSER JANUAR/FEBRUAR 2009

HISTORIE

Søværnets Mærkedage
Hans Chr Bjerg
Ny og opdateret udg.- Århus :
Søværnets operative Kommando,
2005. - 72 s.
(SOK PUB; 051-501)
Opstilling: Historie.C.1.a.

Signals and Instructions 1776-
1794: With Addenda to Vol.
XXIX
Julian S. Corbett
New Impression 1971- London:
Conway Maritime Press, 1971. -
403 s.
Opstilling: Historie.C.2.

Empires of the sea: the final battle for the Mediterranean
Roger Crowley
London: Faber, 2008. - 341 s.
Opstilling: Krh.A.

The British Navy and the state in the eighteenth century
Clive Wilkinson
National Maritime Museum
(Great Britain)
Woodbridge, Suffolk, UK: Boydell Press in association with the National Maritime Museum, 2004. - x, 246 s.

Den engelske flåde var meget fremtrædende i opbygningen af Storbritanniens maritime imperium i det 18. århundrede. Flåden spillede tillige en politisk rolle, hvor den påvirkede udenrigspolitikken, de offentlige finanser og den engelske stats administrationsmodeller. I lighed med Danmark-Norges flådebudget på dette tidspunkt, var også den engelske flådes driftsomkostninger klart statens største departementsbudget. Det var derfor også forbundet med de største besværligheder at få disse udgifter finansieret. Der ses her på hvordan dette skete. Der ses derpå på den flådeliste, der kunne fremstilles af disse midler. Der ses tillige på vilkårsændringer i perioden, træskibenes forventede levetid, de varierende klimatiske påvirkninger, flådestations- og orlogsværftskapaciteten, personelopgaver m. m. En afhandling på ph.d. niveau med tabeller, tillæg, bibliografi og indeks.
Opstilling: Historie.C.2.

KRIGSHISTORIE

The British Fleet Air Arm in World War II
Mark Barber
Oxford: Osprey Publishing, 2008. - 64 p.

(Osprey Elite Series; 165)
Beretter om den britiske flådes flystyrker; "Fleet Air Arm", og deres indsats under 2. verdenskrig.

Opstilling: Krh.A.II.d.2.D.

Hitler's secret commandos: Operations of the K-Verband
 Helmut Blocksdorf
 Barnsley: Pen & Sword Maritime, 2008. - xi, 188 s.

Den tyske "Kriegsmarine" var den sidste af de store europæiske flådemagter, der introducerede anvendelsen af et frømandskorps eller som de selv kaldte det, ultra lette flådestyrker. K-verband dækkede fra 1944 over følgende våbensystemer: Dværgubåde, enmandstorpedoer, motorbåde med eksplosiv last (brændere), egentlige frømænd og kystangrebs enheder (kystjægere). Formålet med oprettelsen af disse enheder, der ved den anden verdenskrigs afslutning androg 16.000 mand, var at dæmme op for den stedse større allierede maritime overlegenhed. Uanset at der her blev opvist stor teknisk snilde og megen mod, kunne disse specialoperationsstyrker ikke opvise afgørende resultater, dertil var grejet for nyt og krigen allerede tabt. Spændende og fantasifuldt konciperede operationer og -planer.

Opstilling: Ubådsvæsen.A.X.

Clad in iron: The American Civil War and the challenge of British naval power

Howard J. Fuller
 Westport, Conn.: Praeger Security International, 2008. - xxix, 409 s.
 Opstilling: Krh.A.II.a.1861-64

The Price of Admiralty: The Evolution of Naval Warfare
 John Keegan
 New York: Penguin Books, 1988. - 353 s.
 Opstilling: Krh.A.

Nogle overvejelser vedrørende en dansk sømilitær reaktion på den tyske besættelse af Danmark 9. april 1940

S.S.v.F Kieler
 Virum: [s.n.], 2008. - 7 s.
 Opstilling: Krh.A.II.d.2.F.2- KUN
 TIL LÆSESAL.

Skuddene som reddet Norge? : Senkningen av "Blücher" 9. april 1940

Othar Lislegaard, Torbjørn Børte
 Oslo: H. Aschehoug & Co., 1975. - 95 s.

Opstilling: Krh.A.II.d.2.B.Norge

Bluejacket odyssey: Guadalcanal to Bikini Atoll : Naval armed guard in the Pacific
 William L McGee
 Rev. ed- Santa Barbara, Calif. : BMC Publications, 2000. - xxvi, 518 p.
 Opstilling:
 Krh.A.II.d.2.B.Stillehavet

The line upon a wind: The greatest war fought at sea under sail, 1739-1815
 Noël Mostert

London: Vintage, 2008. - xxi, 773 s.

Opstilling: Krh.A.II.a.1793-1815

Tanker wars: The assault on merchant shipping during the Iran-Iraq conflict, 1980-1988

Martin S. Navias, E. R. Hooton
London: I.B. Tauris, 1996. - ix, 244 s.

(Library of international relations)

Opstilling: Krh.A.II.e.5.

Targeting the Reich: Allied photographic reconnaissance over Europe, 1939-1945

Alfred Price

London: Greenhill Books, 2003. - 144 p.

Beskriver de allieredes luftopklaring ved luftfotografering over Europa under 2. verdenskrig

Opstilling: Krh.A.II.d.2.H.

Victory in the Pacific & the Far East : Rare photographs from wartime archives

Andy Rawson

Barnsley, South Yorkshire: Pen & Sword Military, 2005. - 159 sider
(Images of war)

Der er her tale om sjældne fotografier fra væsentlige krigstidsarkiver i USA. En tekstet billedbog med en betydelig billedkvalitet, der fortæller historien om de sidste seks krigsmåneder i stillehavs-krigen mod Japan, således som denne formede sig omkring og på Filippinerne, Burma og til slut i selve Japan med atombombardementet og fredsslutningen.

Opstilling: Krh.A.II.d.2.H.

Dunkirk : - kamp til sidste mand
Hugh Sebag-Montefiore

Valby: Borgen, 2008. - 674 s.

På baggrund af øjenvidneberetninger fortæller historien om evakueringen af de engelske styrker ved Dunkirk efter de blev isoleret ud mod kysten ved tyskernes invasion af Frankrig i 1940

Opstilling:

Krh.A.II.d.2.B.Kanalen & Nord-søen

Dunkirk: Retreat to victory

Julian Thompson

London: Sidgwick & Jackson, 2008. - xiv, 338 s. not.

Opstilling:

Krh.A.II.d.2.B.Kanalen & Nord-søen

Tanker war: America's first conflict with Iran, 1987-88

Lee Allen Zatarain

Havertown, Pa. : Casemate, 2008. - 425 s.

Opstilling: Krh.A.II.e.

PERSONALHISTORIE

On and off the flight deck:

Reflections of a naval fighter pilot in World

War II: An autobiography

Hank Adlam

Barnsley, South Yorkshire: Pen & Sword Aviation, 2007-. -

Opstilling: Persh.ADLAM, HANK

1 : *The years 1941-1948.* - 237 s.

Medløbende sø

Anders Chr. Enevoldsen

1. udg. 1. opl.- Fredericia: Lohse, 2008. - 254 s.

Kristen Mose Enevoldsen (f. 1924) der har boet og virket hele sit liv på Holmslands Klit, fortæller om sit liv som fisker og redningsmand og om sin tro på Gud
Opstilling: Persh.b.MOSE, KRISTEN.

Admiral of the blue: the life and times of Admiral John Child Purvis, 1747-1825

Iain Gordon

Barnsley, South Yorkshire: Pen & Sword Maritime, 2005A. - xvi, 272 s.

Det blåfarvede engelske orlogsflag kendetegnede på dette tidspunkt Englands tredje eskadre, hvis chef admiral Purvis blev. Her følger en levnedbeskrivelse af denne admiral, hvis fremragende ledelse under kamp blev veldokumenteret i løbet af napoleonskrigene. Takket være forfatterens evne til systematiske kildesøgninger er her både en spændende levnedbeskrivelse af en af Nelsons samtidige admiraler, men også en redegørelse for ånden og kulturen under den måske mest dramatiske periode, som Royal Navy har oplevet i sin lange og berømmelige tjeneste for den engelske nation.

Opstilling: Pwrsb.b.PURVIS, JOHN CHILD

Min tid i ubådene

Hans Christian Dahlerup Koch

[s.l.] : [s.n.], 2008. - 15 s.

Forfatteren her er den bekendte søofficer H.C.D.Koch, der opnåede at gøre 3 års tjeneste i ubåde, fra februar 1971 til marts 1974. En tjeneste, der blev overordentlig indholdsrig. Der er her redegjort for tjenesten i ubådene ved et foredrag, der blev afholdt i Dansk Ubådsforening den 12. november 2008. Med en udpræget humoristisk vinkel og et klart blik for menneskets særheder og det barokke i en næsten hver situation beskrives her premierløjtnant Kochs indfangning til den dengang noget upopulære og i øvrigt benhårde tjeneste. Derpå beskrives den hårde og især ubekvemme ubådsskole, der det år (1971) havde ikke mindre end seks elever. Der er meget morsomme beretninger om holdånd, der både medførte de mest barokke situationer samtidigt med at gamle danske ubåde af Delfinen-klassen faktisk klarede sig rigtig godt under angrebene på eskortskibe og andre mål. Idérigdommen og indlægsholderens sporadiske kendskab til russisk og transmission af samme på under vandtelefonen medførte en tysk jagers fejlidentifikation af de helt store, idet den danske kystubåd blev antaget for at være en sovjetisk ditto. Der fulgte nu en ubådssjagt i Nordsøen af de helt store medens den danske ubåd lå til kaj i Rosyth. En meget god dieselubådsunderholdning baseret på næsten autentiske anekdoter, og hvis fremmeste karakteristika

*er en skildring af ubådkulturen
først i 1970'erne.*

Opstilling: Persh.b.KOCH,HANS
CHRISTIAN DAHLERUP

Admirals

Andrew D. Lambert

London: Faber, 2008. - 492 s.

Opstilling: Persh.a.3.

Nelson and H.M.S. Victory

George P.B Naish

London: Pitkin Pictorial Ltd.,
1970. - 24 s.

Opstilling:

Persh.a.NELSON,HORATIO

In the shadow of Nelson: The life
of Admiral Lord Collingwood

Denis A. Orde

Barnsley: Pen & Sword Mar-
itime, 2008. - x, 289 s. not.

Opstilling: Per-
sh.b.COLLINGWOOD, CUT-
HBERT

Livserindringer: til orlogs, på
koffardifart og i Toldvæsenets tje-
neste

Sofus W. Rasmussen, Anders
Monrad Møller, red.

(Maritim Kontakt; 30)

Opstilling: Per-
sh.b.RASMUSSEN, SOPHUS W.

The Trafalgar Captains: their
lives and memorials

Colin White

1805 Club

London: Chatham, 2005. - 128 s.

Opstilling: Persh.a.3

POLITIK OG EFTERRETNINGSVÆSEN (FORSVARSPROBLEMET)

If by sea: The forging of the
American Navy -from the Ameri-
can Revolution to the War of
1812

George C. Daughan

New York: Basic Books, 2008. -
x, 536 s.

Opstilling: Krh.A.II.a.1793-1815

Kampen om den kolde krig :

Festskrift til Bent Jensen

Lars Hedegaard, red., Bent Blüd-
nikow, red., Kirsten Algreen-

Ussing, red., Jørgen Granum-

Jensen, red., Anders Raahauge,
red.

Kbh. : Gyldendal, 2008. - 400
sider

Opstilling: Politik.N.

Ruslands udenrigspolitik: Fra
Jeltsins vesternisering til Putins
nyimperialisme

Jørgen Staun

Dansk Institut for Internationale
Studier

Download- København : Danish
Institute for International Studies,
. - 26 s.

(DIIS report ; 2008/12)

*Forfattet i 2008 giver dette hefte
en analyse af hvorfor Georgien i
august måned 2008 kom i en
kortvarig krig med Rusland. Ver-
den ser sig atter opdelt i interes-
sesfærer og der opdnes visse
steder til nyimperialisme med
argumenter, der udsat for selv en
mindre analyse, forekommer at*

være af overvejende følelsesmæssig karakter. Meget aktuel i skrivende stund.

Opstilling: Politik.B.8.

SKIBE, SKIBBYGNING m.m.

Battle class destroyers

Patrick Boniface

Liskeard: Maritime Books, 2007.
- 258 s.

Bogen giver en gennemgang af samtlige enheder af denne klasse, der blev bygget under krigen med den hensigt at give jagerne endnu mere ildkraft og samtidigt flere defensive våben. Her vises så skib for skib Battle-class typen. Skibstypen var 24 enheder plus 2 til Australien, hvilket gjorde det til en ad de større destroyerklasser. Byggeperioden var mellem 1942 og til efter krigens afslutning. Skibstypen var på 2280 tons displacement, senere godt 3000 tons, og havde en overalltlængde på 115,5 meter. De kunne løbe en distance på 4400 sømil ved 20 knob og havde blandt andet to dobbelttårne med 115 mm kanoner. Skibenes tjenesteforløb gennemgås et for et og de fleste nåede et længere forløb og blev ophugget i 1960'erne og 1970'erne. Omend skibet var konstrueret i al hast var det temmelig velanskrevet af både admiralitetet og af de, der gjorde tjeneste ombord.

Opstilling: Krh.A.I.a.2.

The H.L. Hunley : The secret hope of the Confederacy

Tom Chaffin

1. ed.- New York : Hill and Wang, 2008. - xxv, 324

Hunley var en af verdens allerførste ubåde, og den var den første, der sænkede et fjendtligt skib. Dette indtraf i den amerikanske borgerkrig den 17.-18. februar 1864. Denne ubåd sank derpå ved havnen og er først blevet lokaliseret i 1995 og bjærget fem år senere. Som den efterhånden tabende part i krigen måtte Sydstaterne afprøve forskellige markante skibstyper i et forsøg på at vende krigens gang. Her er en velforsket bog om historien om ubåden, således som den kendes i dag.

Opstilling: Krh.A.II.a.1861-64.

The warship Mary Rose: The life and times of King Henry VIII's flagship

David Childs

London : Chatham, 2007. - 224 sider

Opstilling: Krh.A.I.a.2.

Dokument 39 ud af 58

British Warships & Auxiliaries

Mike Critchley

1997/1998 edition- Liskeard : Maritime Books, 1997aSpanien. - 96 s.

Opstilling: Krh.A.I.a.2.

Falklands '82: HMS Fearless at war: 100 days in the life of an Assault Ship

E. H. Featherstone

Portsmouth: [s.n.], 1982. - 44 s.

Undertitelen er 100 dage i et

angrebsskibs liv. Udgivelsen er fra 1982 og virker derfor umiddelbar og nærværende. Angrebsskib er benævnelsen for det i Danmark benævnte "Støtteskib". Bogen er skrevet som en række personlige beretninger af de mænd, der deltog i denne barske krig og som en konsekvens heraf aldrig helt bliver de samme mennesker igen. Bogen er særdeles velillustreret og gennemgår de forskellige divisioners oplevelser. En nærværende og realistisk men dog ikke udtømmende kilde. Opstilling: Krh.A.II.e.4.

Confederate ironclad vs. Union ironclad: Hampton Roads 1862
Ron Field
Oxford: Osprey Pub., 2008. - 80 s.

(Osprey duel; 14)
Opstilling: Krh.A.II.a.1861-65

Victory vs. Redoubtable: ships of the line at Trafalgar 1805
Gregory Fremont-Barnes
Oxford: Osprey, 2008. - 80 s.
(Osprey duel; 9)
Opstilling: Krh.A.II.a.1793-1815

Lægtvandsministrygerne af Vigkl. : 1959-1976 (2008)
Lars Jørdt
Helsingør : Steel & Stone Publishing, . - 44 s.
(Flådens skibe; 5)
I serien flådens skibe er man nu nået til det 5. hæfte, der omfatter de meget avancerede lægtvandsministrygere af VIG-klassen, hvoraf Orlogsværftets træskibs-

værft byggede fire eksemplarer. Bygget i diagonallimet mahogni på eg og med umagnetiske motorer ophængt på gummipuder præsenterede den klasse sig som de mest signatursvage ministrygere, der kunne bygges i 1960'erne. De strenge krav er her præsenteret. Det var mindre men dog meget sødygtige skibe; 180 tons standard og med en fart af 13 knob. Byggemåde, data og tjenesteforløb er nøjagtigt dokumenteret med gode fotos og tabeller. VIG-klassen var kun i tjeneste i godt 10 år, men enkelte af disse er fremdeles tjenstgørende som lystyachter m.v.
Opstilling: Krh.A.I.a.1.Danmark.

Tudor warships
Angus Konstam, Tony Bryan
Oxford: Osprey, 2008. - 48 s.
(Osprey New Vanguard Series; 142)
1: Henry VIII's Navy.- 48 s.
2: Elisabeth I's Navy.- 48 s.
Opstilling: Historie.C.2.

Sovereigns of the sea: The quest to build the perfect Renaissance battleship
Angus Konstam
Hoboken, N.J. : J. Wiley & Sons, 2008. - xiv, 338 s.
Værket, der er grundigt forsket tager skibsbygningen i renessancen op til perspektivering, og der er især tale om et engelsk perspektiv. Der anlægges således et teknisk perspektiv, der behandler perioden fra ca. 1500 til slutningen af 1600- tallet, der blandt

andet medførte en tydelig konstruktionsmæssig udvikling af orlogsskibene, integrering af søartilleriet og ændring af nor-maltaktikken og kampmåden. Forfatteren ser tillige på de strategiske operative opgaver omkring de britiske øer, mod Spanien og på Baltikums sømagter og den engelske flådes ageren i forhold til søherredømmet her. Forfatteren kommer tillige ind på chefers, officerers og mandskabets vilkår og hvorledes de kompenserede for manglende uddannelse. Forfatteren afslutter perioden med at se datidens ultimative krigsskib, nævnt som titel, og hvad denne periode alt i alt betød for nationernes kapløb om rigdomme, magt og ære.
Opstilling: Historie.I.

American Light and Medium
Frigates 1794-1836

Mark Lardas

Osprey: Botley, 2008. - 48 s.
(Osprey New Vanguard Series;
147)

Opstilling: Krh.A.I.a.3.

Daring Class Destroyers

Neil McCart

Liskeard : Maritime Books, 2008.
- x, 230 s.

Også denne jagerklasse blev defineret i de sidste måneder af den anden verdenskrig, men først færdigbygget langt senere, idet den første af en klasse på 8 skibe hejste kommando den 2. februar 1952. Denne jager var større, 118,7 meters overaltlængde og

noget tungere med et fuldt lastet *deplacement* på 3.600 tons. Hovedarmeringen bestod af 3 dobbelttårne med 115 mm kanoner (4,5"); luftværnsarmeringen af 4 eller 6 Bofors 40mm maskinkanoner og to gange 5 stk. 53,3 cm torpedoudskydningsrør samt "Squid" tredobbelte antiubåds-motører. Topparten var ligeledes større, idet den androg godt 34 knob. Værket gennemgår minut-tøst såvel skibsklassens historie ligesom hvert enkelt skib omtales så udførligt som muligt.
Opstilling: Krh.A.I.a.2.

British submarines of World War I

Innes McCartney, Tony Bryan
Oxford, UK: Osprey, 2008. - 48 s.

(Osprey New Vanguard Series;
145)

Opstilling: Krh.A.II.b.2.G.

The Winston Specials: Troopships
Via the Cape 1940-1943

Archie Munro

Liskeard : Maritime Books, 2006.
- xvi, 510 s.

Dette er en bemærkelsesværdig redegørelse for de troppetrans-porter, der fra juni 1940 og tre år frem måtte gå syd om Afrika for at føre tropper fem til Ægypten, Indien og Østen. Englænderne måtte se, at med Italiens indtræden i den anden verdenskrig og Luftwaffes kapable antiskibskapacitet kunne Ægypten ikke længere forsynes ad søvejen gennem Mid-delhavet. Disse forhold bevirkede,

at engelske passagerskibe, ca. 200 sådanne, blev udskrevet til troppetransportskibe for henvend en million soldater, der måtte sejle den dobbelte distance syd om Kap det Gode Håb. Royal Navy, omend hårdt presset på tidspunktet, kunne og måtte afse de fornødne eskortestyrker, således at transporterne kunne gennemføres med forholdsvis små tab. Samtlige konvojer gennemgås med tabeller og operationelle kortplotninger.

Opstilling: Handel og Søfart.E.

British battleships: "Warrior" 1860 to "Vanguard" 1950 : A History of Design, Construction and Armament

Oscar Parkes

Fourth Impression. New and revised edition.- London : Seeley Service & Co., 1973. - 701 s.

Opstilling: Krh.A.I.a.2.

Indstilling om bygning af 3 korvetter til Søværnet

J Petersen

Holmen: Søværnets Materielkommando, 1974. - 8 +14 s. + bilag
Dette er Søværnets Materielkommandos officielle indstilling til Forsvarskommandoen om bygning af tre korvetter af den senere benævnte Niels Juel-klasse. Selve indstillingsskrivelsen giver en specifikation af operative, tekniske præstationer og våbenparametre. Bilagene omfatter: Apteringstegninger og den generelle rumanvendelse, prisoverslag, sammenlignelige typekrav og

"Feasibility Study", modificerede typekrav og status pr. 1. NOV 1974. Endvidere oversigt over materieltyper til KV-72, oversigt over missiler, ammunition m. v., faglige foreningers krav til beboelse, oversigt over reservedele og -komponenter til 3 KV-72 og endelig konsekvensberegninger for driften af klassen.

Opstilling: Skibbygning.F.I.BOKS- EJ TIL UDLÅN

US patrol torpedo boats: World War II

Gordon L. Rottman

Oxford: Osprey, 2008. - 48 s.

(Osprey New Vanguard Series; 148)

Opstilling: Krh.A.I.a.3.

The Dreadnought' hoax

Adrian Stephen

[New ed.]- London: Chatto & Windus, 1983. - 61 s.

En beretning om hjemmeflåden, der i 1910 lå hvor den skulle, nemlig i Weymouth Bay, da der pludseligt kom melding om, at hans majestæt kejseren af Abessinien gerne ville inspicere flåden. Første gang publiceret i 1936 giver denne beretning en vidunderlig, morsom og underholdende historie om, de ceremonier og tildragelser, der heraf fulgte.

Opstilling: Historie.G.

Vosper Ltd. : Descriptive specification for a 96' 0" triple screw fast patrol boat

Portsmouth: Vosper Ltd., 1959. - 7 s.

Dette er firmaet Vospers specifikation for en motortorpedobåd, der bl.a. skulle fremdrives af 3 x 4000 hk Proteus gasturbiner. Der er tale om en kortfattet beskrivelse til overordnet stabsbrug. Der blev senere bygget i alt 6 motortorpedobåde i følge disse principielle specifikationer.

Opstilling: Skibbygning.F.II-
KUN TIL LÆSESAL

STRATEGI OG TAKTIK5

The Strategic defence review
Great Britain. Ministry of
Defence

London : Stationery Office,
[1998]. - 2 v. ; 30 cm

Dette er 1998 udgaven af den engelske forsvarsministers årlige redegørelse om Englands strategiske opgaver og de strategier, doktriner, materiel og besætninger der er nødvendige hertil. De mere detaljerede oplysninger er anført i supplementsbindet "Supporting Essays".

I: - 57 s.

II: *Supporting Essays.* - forsk.pag.

Opstilling: Politik.B.2.

VÅBENTEKNISKE- o.a. HÅNDBØGER m.v.

50 typer - over 1000 fly: Danske militærfly efter 1945

Carsten Malmlose, Jesper Jørgensen, Niels Helmø Larsen
[s.l.]: [s.n.], 1981. - 186 s.

Håndbog over militære flytyper i

Danmark efter 1945 og der har været mange. Her findes en kort levnedsskildring både pr. type og pr. enkelt luftfartøj, ligesom flyvevåbnets personeltab ved flyvende tjeneste er blevet opgjort, hvilket desværre er alvorligt stort i de første 15 år efter krigens afslutning. Der registreres således mere end 100 omkomne personer. Håndbogen er ført op til 1985.

Opstilling: Flyvevæsen

Reglement for Klargøring, betjening og vedligeholdelse af minestrykningsgrej

København: Søminevæsenet,
1956. - forsk.pag.

Reglementet, der er orienteret mod den praktiske bruger, omfatter: Fysisk strygegrej, herunder paravanegrej til strygning i dybden med knive og krudtknive, magnetisk paravanegrej, akustisk AX mark 3 grej, knaldgrej og engelske hammerbokse.

Kun del I haves.

Opstilling: Minevæsen.- KUN
TIL LÆSESAL

Targeting the Reich: Allied photographic reconnaissance over Europe, 1939-1945

Alfred Price

London: Greenhill Books, 2003. - 144 p.

Beskriver de allieredes luftopklaring ved luftfotografering over Europa under 2. verdenskrig

Opstilling: Krh.A.II.d.2.H.

MARINEHISTORISKE PORTRÆTTER 5

SØOFFICEREN SØREN LUDVIG TUXEN

Af mag.art. Mikael Kristian Hansen

Indledning

I Frederiksborgmuseets samlinger findes et flot portræt af søofficeren Søren Ludvig Tuxen (1790-1856), som var med til at præge udviklingen indenfor den danske orlogsflåde i fredsperioden mellem Englandskrigen (1807-1814) og Treårskrigen (1848-1850). Det er udført af Emilius Bærentzen (1799-1868). Portrættet har både interesse for marine- og kunsthistorikere.

Søofficer og frimurer

Søren Ludvig Tuxen blev født som søn af premierløjtnant Elias Tuxen (1755-1807) og Birgitte Regine Thielo (1754-1828). Ægteparret havde allerede fået sønnerne Nicolai Hendrich og Peter Mandrup, som også blev søofficerer. Som dreng oplevede Søren Ludvig Tuxen Danmarks storhedstid som søfartsnation i slutningen af 1790'erne, men også den begyndende nedgangsperiode med Slaget på Reden i 1801. Det var derfor naturligt, at han ligesom sin far og sine brødre ville være søofficer. Da han var 12 år gammel blev han kadet ved Søkadetakademiet i 1802. Det følgende år var han udkommanderet til søs med kaptajn H.C.Sneedorff på lineskibet "Sejeren". Søren Ludvig Tuxen var en meget dygtig kadet og sprang det følgende år forbi ti af sine kammerater. Dette skabte en del misundelse blandt de andre kadetter.

Da krigen brød ud i 1807, var Søren Ludvig Tuxen nået så vidt i sin uddannelse, at han kunne aflægge prøve i navigation, artilleri og sømandskab. På det tidspunkt var han udkommanderet med lineskibet "Prins Christian Frederik", der lå i Norge, mens den britiske flåde angreb København og fremtvang udleveringen af størstedelen af den danske orlogsflåde. Søren Ludvig Tuxen afgik dog fra dette skib ved årets udgang for at fortsætte sin uddannelse på Søkadetakademiet. Dermed kom Søren Ludvig Tuxen ikke til at deltage i kampen ved Sjællands Odde i 1808, hvor det lykkedes en overlegen britisk eskadre at tvinge lineskibet til overgivelse.

Det var et frygteligt syn, der mødte den 17-årige Søren Ludvig Tuxen, da han kom til hovedstaden. Store dele af København var reduceret til en ruinhob. Danmark var i krig, men havde ikke længere en stor orlogsflåde til at føre krigen med. Der var ikke andet at gøre end at udruste en

større flåde af kanonbåde og lignende fartøjer og forsøge at føre krigen videre. Krigen gav dog også muligheder for unge og ærgerrige kadetter.

Egentlig skulle Søren Ludvig Tuxen fortsætte sine studier på Søkadetakademiet, men i februar 1808 blev han udnævnt til månedsløjtnant og chef for "Mortérchalup nr. 1" ved flotillen ved Dragør, hvor han stod under kommandørkaptajn Johan Cornelius Kriegers kommando. Søren Ludvig Tuxen deltog den 9. juni 1808 i kanonbådsflotillens kamp mod en engelsk konvoj ved Falsterbo, hvor det lykkedes at erobre den britiske brig "The Turbulent" og 11 handelsskibe uden større tab. Søren Ludvig Tuxen fik 1.200 rigsdaler i prisepenge ved denne lejlighed og blev i en kort periode næstkommanderende for den britiske brig. Pengene faldt på et tørt sted.

I 1809 blev han 19 år gammel udnævnt til sekondløjtnant. De følgende 4 år var han udkommanderet ved de danske skibsbesætninger på Schelden. Han udkommanderedes først på lineskibet "Dantzich" og blev senere fører af branderen "L'Impitoyable". I 1810 var Søren Ludvig Tuxen chef for en fransk brig, men han kom senere tilbage til "Dantzich". Under tiden i det fremmede viste Søren Ludvig Tuxen sig som en meget dygtig officer. Det var derfor velfortjent, at kejser Napoleon i 1812 gav ham Æreslegionkorset. Kun 5 søofficerer opnåede æreslegionkorset, mens de tjenestegjorde på Schelden. Muligvis af denne årsag blev han samme år adjutant hos admiral Jost v. Dockum og senere næstkommanderende på det franske lineskib "L'Albanais". Ud på sommeren 1813 hjemførte han de danske matroser. To år senere blev han premierløjtnant som en belønning for sin indsats på Schelden. Under opholdet i det fremmede blev han i øvrigt optaget i Frimurerordenen i Vlissingen og indtog siden en høj stilling i denne.¹

Da han som 23-årig kom hjem i 1813, havde han håb om en stor fremtid i den danske orlogsflåde, men forholdene var små herhjemme. Den stolte orlogsflåde var gået tabt i 1807, og den danske stat havde ikke ressourcer til at bygge en ny og stærk flåde efter nederlaget i Englandskrigene. Søren Ludvig Tuxen havde derfor ikke store chancer for at blive sendt til søs. Derfor tiltrådte han i løbet af sommeren 1813 en stilling ved Søkadetakademiet, hvor han underviste i matematik og navigation. Denne bestred han helt frem til 1824. Dog håbede han hele tiden at få en udkommando. Fra 1823 var han også inspektionsofficer ved søartilleriet under sin bror Peter Mandrup Tuxen. Året efter blev han auscultant i Konstruktions- og Regleringskommssionen.

I perioden 1831-53 var han ekvipagemester på Nyholm. Som ekvipage-

mester var Søren Ludvig Tuxen meget benyttet som medlem af forskellige kommissioner. Således blev han i 1846 formand for kommissionen til undersøgelse og fjernelse af sunkne vrage i Øresund fra 1801-1807, da de generede fiskeriet. Dette kommissionsarbejde måtte han acceptere med tiden, selvom han egentlig hellere ville udkommanderes. I 1834 blev han dog udkommanderet med lineskibet "Dronning Marie" på togt i Nordsøen. Ved siden af sit arbejde som ekvipagemester fik han også tid til at udgive en lærebog i styrmandskunst med tabeller. Med årene avancerede han i graderne og blev i 1848 udnævnt til kommandør.

Efter sin afsked som ekvipagemester i 1853 blev Søren Ludvig Tuxen divisionschef, hvilket ikke medførte større arbejdsopgaver. Det gik ham på, at han pludselig skulle nedtrappe sit arbejdsliv. Efter sin afsked stillede han forgæves op som kandidat til folketinget, hvilket blev en ny skuffelse for ham. Søren Ludvig Tuxen var en energisk person, men ikke et lykkeligt menneske. Det skyldtes først og fremmest, at han havde svært ved at finde sig til rette i flåden i den lange fredsperiode. Under Englandskrigen havde han haft flere centrale og ansvarsfulde poster. Nu blev der længere mellem udkommandoerne, og vejen til de høje poster var for Tuxens vedkommende brolagt med skuffelser og forbigåelser. Dertil kom, at hans økonomiske forhold var meget ustabile. Han døde i 1856 og blev begravet på Holmens Kirkegaard.

Kunstneren bag portrættet

Kunstneren bag portrættet var ikke hvem som helst. Det var nemlig Emilius Bærentzen (1799-1868), der var en af sin tids større guldalderkunstnere, selvom han ganske vist kun omtales meget flygtigt i værker om dansk kunsthistorie.² Der var ikke meget, der tydede på, at Emilius Bærentzen skulle blive en af guldalderens anerkendte portrætmalere. Han havde en noget omflakkende ungdom. 14 år gammel blev han sat i apotekerlære i Nykøbing Sjælland. Et par år senere var han ansat på et regeringskontor i Christianssted på St. Croix. Han kom dog tilbage til København cirka 1820, hvor han tog juridisk eksamen. Men det var malerkunsten, der trak i ham.³

Emilius Bærentzen blev uddannet som portrætmaler på Kunstakademiet 1821-1829. På akademiet var han privatelev af C. W. Eckersberg og opnåede den lille sølvmedalje i 1826 og den store sølvmedalje i 1827. Under sin uddannelse viste han talent, og der stilledes derfor store forventninger til ham. Han fik støtte fra Fonden ad Usus Publicos 1830-32 til en rejse til Tyskland og Frankrig, hvor han studerede tidens førende kunst, så han kunne bringe de sidste nye strømninger indenfor portrætmaleriet hjem til Danmark.⁴ Inden rejsen havde han udstillet omkring 30

malerier, bl.a. fem "familiestykker". Efter han kom hjem, blev han agreeret ved Kunstakademiet i 1835 og en af Københavns mest efterspurgte portrætmalere. Hans storhedstid var navnlig i 1830'erne og 1840'erne. I sine portrætter gengiver han ofte modellerne elegant, men uden større psykologisk indføling. Dermed efterkom han også kundernes ønsker, når de bestilte portrætter hos ham.

Emilius Bærentzen var ikke kun en glimrende portrætmaler, men også en produktiv litograf. Under sit ophold i Frankrig var han blevet inspireret af landets grafiske kunst. Da han kom hjem, forbedrede han den litografiske teknik. I 1837 oprettede han sammen med H.L. Danchell Em. Bærentzen & Co.s litografiske Institut, som de følgende år dominerede den danske litografiske virksomhed. Emilius Bærentzen var leder for instituttet indtil 1843. Her udgav han kendte folks portrætter. Efter hustruens død i 1849 aftog hans produktion betydeligt.

Portrættet af Søren Ludvig Tuxen er ganske karakteristisk for Bærentzens portrætkunst. Maleriet blev udført i midten af 1830'erne. Modellen sidder på en stol med korslagte arme i sin søofficersuniform og stirrer meget bevidst på tilskueren. Emilius Bærentzen synes her at have større psykologisk indføling med sin model. Man synes at ane skuffelsen hos Søren Ludvig Tuxen over de manglende karrieremuligheder i den danske orlogsflåde. Dette portræt blev også produceret som et litografi, hvilket som ovennævnt var en del af Bærentzens virksomhed. Vi ved ikke, hvordan Søren Ludvig Tuxen kom i kontakt med Emilius Bærentzen. Måske betød det noget, at Emilius Bærentzens svigerfar var proviantforvalter i marinen. Som proviantforvalter kan han have skabt kontakten mellem ekvipagemesteren og portrætmaleren. Det behøver dog ikke forholde sig sådan, da Emilius Bærentzen i forvejen var en meget populær portrætmaler. Portrættet blev i slutningen af 1800-tallet købt til Frederiksborgmuseets samlinger fra antikvitetshandler Alfred Johnsen.

Blandt andre kendte søofficerer, som har været model for Emilius Bærentzen, kan vi nævne Steen Andersen Bille (1797-1883). Ellers er han kendt for "Det Schramske familiebillede", som findes på Nationalmuseet. Emilius Bærentzen var i øvrigt meget interesseret i teater og har malet en række portrætter af skuespillere og andre scenekunstnere.^v Hans væsentligste arv blev dog forbedringen inden for dansk litografisk virksomhed.

Afrunding

Portrættet af søofficeren Søren Ludvig Tuxen er gået lidt upåagtet hen blandt marinehistorikerne som flere andre portrætter, hvilket egentlig er

lidt synd. Frederiksborgmuseet har i sine samlinger flere portrætter af kendte søofficerer fra 1800-tallet. Dertil kommer, hvad man kan finde på andre museer og i privateje, som blot venter på at blive "opdaget".

Søren Ludvig Tuxen var en af mange danske søofficerer i 1800-tallets dansk-norske dobbeltmonarki. Han blev en mere teknisk-teoretisk orienteret søofficer, selvom han efter Englandskrigen forgæves stræbte efter at få flere kommandoer til søs. Portrættet er udført af Emilius Bærentzen i midten af 1830'erne. Som kunstner stod Emilius Bærentzen i skyggen af mange af guldalderens store kunstnere. Portrættet er et af de bedre i kunstnerens store produktion af portrætmalerier.

Litteratur

Bugge, Henriette & Stabell, Annette (red.): *Indenfor murene. Jødisk kunst og kultur i Danmark*, København 1984.

Cedergreen Bech, Svend (m.fl.): *Dansk biografisk leksikon 1-16*, København 1979-84.

Christensen, Charlotte & Monrad, Kasper (red.): *De ukendte guldaldermalere. Kunstforeningen 6. marts til 18. april 1982*, København 1982.

Collin, Edgar: *Fremragende danske Frimurere. En Samling Portraiter med Biografier II*, København 1875.

Marquard, E. & Topsøe-Jensen, T. A.: *Officerer i den dansk-norske Søetat 1660-1814 og den danske Søetat 1814-1932. I-II*, København 1935.

Poulsen, Vagn & Lassen, Erik & Danielsen, Jan (red.): *Dansk Kunsthistorie III. Akademiet og Guldalderen. 1750-1850*, København 1972.

Jessen, Franz v. (red.): *Danske i Paris gennem Tiderne. Bd. 2,1. 1820-1870*, København 1938.

Tuxen, Nicolai Elias: *Slægten Tuxen. Samlede efter ældre Familieoptegnelser og Meddelelser fra Familiens Medlemmer*, København 1888.

www.kulturarv.dk/kid/VisKunstner.do?kunstnerId=476

Noter

1. Edgar Collin (1875), s. 113-116.

2. Vagn Poulsen & Erik Lassen & Jan Danielsen (red.), s. 221.

3. Charlotte Christensen & Kasper Monrad (red.) (1982), s. 32.

4. Franz v. Jessen, Franz v. (red.) (1938), s. 236-239.

5. Charlotte Christensen & Kasper Monrad (red.) (1982), s. 36-39.

Flere af disse findes i dag på Teatermuseet i Hofteatret, blandt andet portrætterne af Johan Ludvig Heiberg og Johanne Luise Heiberg.

SØMILITÆRE KURIOSA

Dansk skibsmodel fra omkring 1600 i Skotland

På planche 8 i R. Morton Nance: "Sailing-ships Models", London 1924, findes gengivet en skibsmodel, hvorunder det anføres: "Late XVIth Century "Church-ship" with monogram of Christian IV of Denmark on stern. Re-rigged circa 1720. (Trinity House, Leith, Scotland)", jfr. fig. 1.

På Rosenborg er der et par modeller fra Christian IV's tid, og i Skt. Mortens Kirke i Randers er der et kirkeskib, angiveligt forestillende et orlogsskib fra 1632. Med bortset fra det har vi ikke nogen skibsmodeller, som angiveligt skulle være fra Christian IV's tid, og derfor fanger denne model naturligvis interessen hos en marinehistoriker.

Fig. 1.

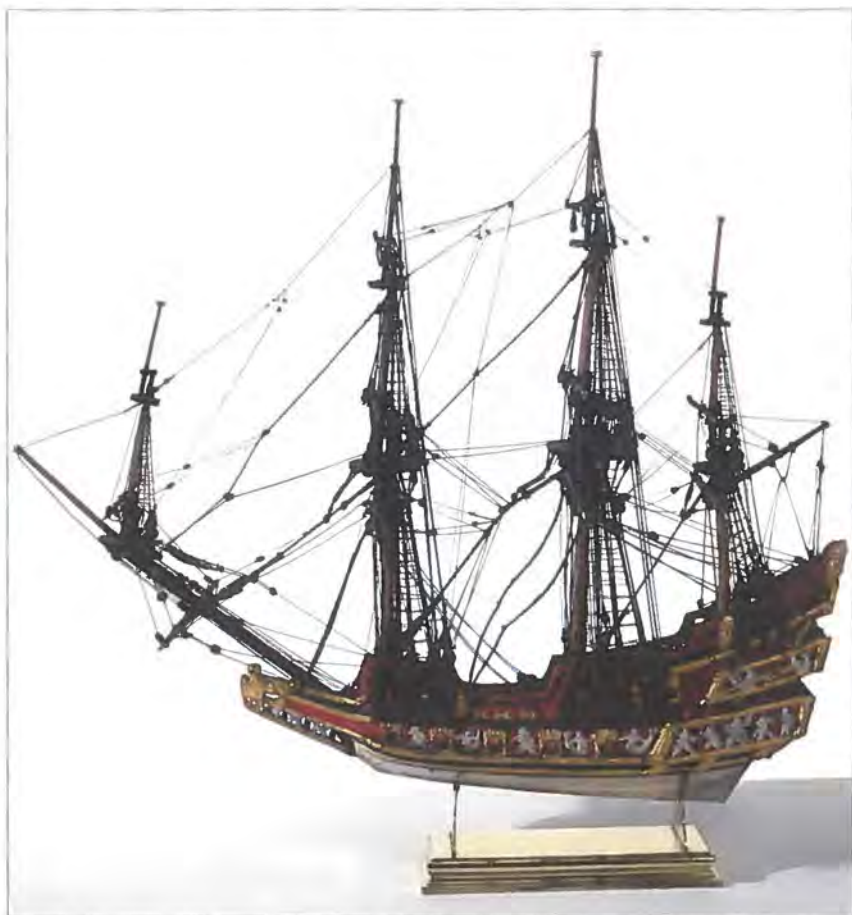

Fig. 2.

Med sit smalle skrog og overdimensionerede kanoner er der tydeligvis tale om et votivskib, altså et kirkeskib beregnet til ophængning. Rigningen viser tydeligt, at modellen forestiller et skib fra omkring 1600. Om modellen skal foregive at forestille et af Christian IVs skibe kan ikke umiddelbart afgøres, og det vil formentlig også blive meget vanskeligt at skyde sig ind på evt. skibe, der kunne være tale om. Dertil er detaljerne og dimensioneringen for usikker. Det eneste, der altså er nogenlunde sikkert, er typebestemmelsen, tiden og kongens navnetræk på agterspejlet.

Efter nogen søgning har det vist sig, at modellen i dag befinder sig i The Kingdom of the Scots Gallery i Museum of Scotland under institutionen

Fig. 3.

Fig. 4.

National Museums Scotland i Edinburgh (reg.no. H.1993.666). Angående modellens proveniens vides kun, at den tidligere var anbragt i South Leith Parish Church. Derfra er den kommet til Trinity House i Leith, hvor den altså befandt sig i 1924. Hvordan og hvorfor den er gået ud af kirkens besiddelse vides ikke i dag. Ejendommeligt er det endvidere, at den fra Trinity House er havnet på en auktion hos Christie's, South Kensington, London. Her blev den i 1993 købt af National Museums Scotland, hvor den er placeret i dag.

Vi ved, at Christian IV omkring 1600 havde en del forbindelse med Skotland, og at kongen bl.a. var på rejse til England i 1606 og 1614. Kan modellen være kom til England eller Skotland ved en af disse lejligheder?

Fig. 2 og 3 viser, hvorledes modellen ser ud i dag. Illustrationerne bør fremover indgå i fremstillinger af flådens historie under Christian IV.

Interessant er det endvidere, at der ser ud til senere at være blevet bygget en kopi af denne model. I værket Joachen Brennecke: "Geschichte der Schifffart", 1986, findes der på s. 154 gengivet en nøjagtig kopi af modellen fra National Museum Scotland (gengivet som fig. 4). Den er lidt mindre plumpt udført og malet op i stærkere farve. Hvad der dog er bemærkelsesværdig er, at den, der har udført denne kopi, tilsyneladende ikke har kendt Christian IV's karakteristiske monogram. Firtallet er her blevet til et kors anbragt i et kronet "C", ligesom kopien af modellen har fået franske flag. Et tre-lilje flag på kampagnen og et banner med en rød løve på toppen. Sandsynligvis befinder denne kopi sig i Tyskland, men trods ihærdige forsøg er det ikke lykkedes endnu at lokalisere modellen.

Modellen af det danske skib i Skotland er et sømilitær kuriosum, hvis identificering eller proveniens vi desværre ikke for øjeblikket synes at kunne komme videre med. Skulle en af tidsskriftets læsere tilfældigvis være stødt på viden, der kan bibringe yderligere til at belyse dette kuriosum, hører redaktionen meget gerne fra vedkommende.

Næste skridt bliver en publicering i det ansete engelske marinehistoriske tidsskrift *Mariner's Mirror* for evt. gennem denne vej at få belyst sagen.

Hans Christian Bjerg

CFlex

A New Generation of Terma Naval C4I Systems

- Total Sensor and Weapon Integration
- Maximum Commercial-Off-the-Shelf Hardware
- LAN Distributed TV and Radar Video

Component-based Software Architecture providing:

- Configuration flexibility
- Reduced test requirements
- Reduced maintenance costs
- Open interface to third party software

The C-Flex concept allows for continuous upgrade of ships with new equipment without major costs and waiting time for a new software release. A concept designed for a continuous improvement of the technology rather than mid-life upgrades.

www.terma.com

TERMA[®]